

Rechtskrondig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elke Zondag

Abonnementsprijs : 300 fr. per jaar

Postcheckrekening N° 3185.22

Beheer en Redactie : Mr René VICTOR, Justitiestraat, 21, Antwerpen.

DE OP DE ONTBINDING DER HUWELIJSGEMEENSCHAP VOLGENDE ONVERDEELDHEID

1. Een vonnis van Hoei (5-10-1948, Pas. '49, 3, 53) betreffende een betwiste vraag, trok onze aandacht. Het gaat om een huwelijk met wettelijke gemeenschap, door de dood der vrouw na geboorte van enkele kinderen ontbonden. Er is er geen verdeling. De eerste gemeenschap, omvatte een onderneming, na de dood der vrouw, verder door de overlevende vader der kinderen « voor eigen rekening » uitgebaat. De vader hertrouwt en de overdeeldheid tussen hem en de kinderen uit het eerste huwelijk zet zich voort. Bij het einde van het tweede huwelijk, waaruit ook kinderen gesproten zijn, moet alles verdeeld worden. Welk zal het lot der produkten en der onverdeelde onderneming zijn? Hebben de kinderen van het eerste huwelijk er nog recht op? Het vonnis meent van niet.

Het gaat dus over de samenstelling van de onverdeeldheid volgende op de door de dood van een echtgenoot ontbonden gemeenschap en vooral over de vraag wat er met de produkten van de onverdeelde door de overlevende vader verder uitgebate onderneming, gebeurt. Trachten we in een inleiding even het probleem te situëren, het belang der vraag te onderlijnen en de door ons gevolgde methode aan te duiden.

2. « De gemeenschap wordt ontbonden : 1° door de natuurlijke dood; ... » luidt art. 1441 B. W. De wettelijke gemeenschap overleeft de dood van een der echtgenoten geen ogenblik (1). De ontbinding heeft voor algemeen gevolg dat de gemeenschap plaats maakt voor een onverdeeldheid van gemeen recht (2), die analoog is met deze tussen erfgenamen en aan dezelfde regels onderworpen is (3). Deze onverdeeldheid — en al de ermee in verband staande problemen — is in het B. W. verwaarloosd geworden — deels daar zij essentieel van tijdelijke aard is, deels gezien de afkeer van de opstellers van het B.W. voor de nadelen van de onverdeeldheid in het algemeen (zie b.v. art. 815), deels misschien wegens het stilzwijgen van Pothier, die een grote invloed op het huwelijksgoederenrecht heeft gehad (4).

3. Dit alleen volstaat al om het belang van de

met zulke onverdeeldheid verband houdende vraagstukken niet te onderschatten. Doch er is nog iets meer. De studie van aard en vooral van samenstelling dezer onverdeeldheid heeft ook in de praktijk een groot nut, daar zulk een onverdeeldheid vaak van zeer lange duur kan zijn. Dit is vooral zo als er gemeenschappelijke kinderen zijn; in zulk geval neemt men er vaak genoeg mede een inventaris op te maken (art. 1442), zonder tot de verdeling over te gaan, die soms zeer lang op zich laat wachten (5). Hoe komt dit? Zijn de kinderen minderjarig, dan werken de artikelen 384 en 390 B. W. het voortbestaan der onverdeeldheid in de hand. Zijn ze meerderjarig, dan wachten ze vaak tot het overlijden van de langstlevende echtgenoot met de verdeling, deels om overtollige likwidatie- en verdelingskosten uit te sparen, deels uit familiesolidariteit en eerbied jegens de ouders, deels — in sommige gevallen — om een zekere continuïteit in beheer en uitbating van een onderneming te handhaven. In zulk geval gebeurt het dan vaak, dat de overlevende echtgenoot de zaken voortzet en de onverdeelde ondernemingen verder uitbaat. Vanzelfsprekend is art. 815 B. W. in zulk geval toepasselijk. Dit toont aan, dat de door het vonnis behandelde vraag ook in de praktijk van groot belang is.

4. Welke methode zullen we gebruiken om het door het vonnis behandeld probleem te bestuderen?

Het lijkt ons onmogelijk over het lot van de produkten ener onverdeelde onderneming te beslissen vooraleer in het algemeen de samenstelling ener onverdeeldheid onderzocht te hebben; dit zelf is onmogelijk zonder eerst de principes aan te duiden die deze samenstelling beheersen. Het is door deze principes ook op het bijzonder geval, door het vonnis behandeld, toe te passen, dat we dan zullen trachten tot een coherente oplossing te komen. Dus komt het er niet in de eerste plaats op aan deze principes vast te stellen. Opdat deze niet tot tegenstrijdige oplossingen zouden leiden, dienen ze uit het wezen zelf der instelling die ze beheersen afgeleid te worden. Daarom moeten wij beginnen met het rechtskarakter der onverdeeldheid na te gaan. Wij zullen daartoe het volgend plan volgen :

Hoofdstuk I: We zullen trachten aan te tonen, dat het rechtskarakter van de onverdeeldheid noodzakelijk verschilt van dit van de gemeenschap, met als gevolg dat de principes die de onverdeeldheid beheersen noodzakelijk en essentieel verschillen van deze die de gemeenschap beheersen;

Hoofdstuk II: We zullen de principes onderzoeken welke, gezien de aard der onverdeeldheid, hare samenstelling regelen en vaststellen welke wijzigingen de samenstelling der onverdeeldheid nog ondergaan kan, tot hare verdeling;

Hoofdstuk III: Eens de principes gekend, zullen we pogen ze toe te passen op de vraag betreffende het lot van de produkten ener onverdeelde onderneming, door een echtgenoot uitgebaat.

1. Gemeenschap en onverdeeldheid.

5. We zullen trachten aan de hand van een beknopte geschiedkundige uiteenzetting aan te tonen, dat de onverdeeldheid die op de gemeenschap volgt geen voortgezette gemeenschap is. Daarna zullen we trachten te bewijzen, dat de gemeenschap en de onverdeeldheid volstrekt niets met elkaar gemeen hebben; dat beide instellingen een gans ander doel en daardoor een gans ander rechtskarakter hebben en dat daardoor ook het regime waaraan zij onderworpen zijn en de principes waardoor zij beheerst worden sterk van elkaar verschillen.

6. De onverdeeldheid mag zeker niet verward worden met de instelling van een voortgezette gemeenschap tussen de overlevende echtgenoot en de kinderen, hoewel zij er zeker mede in verband te brengen is.

Tot de 16de eeuw zette de gemeenschap zich voort tussen de overlevende echtgenoot en de kinderen (6). Dit gold als zijnde het belang der familie, want aldus voorkwam men een verbroekeling van het patrimonium. Deze gemeenschap, beheerd door de overlevende echtgenoot, verrijkt zich met de nieuwe aanwinsten van deze laatste doch niet met deze van de kinderen. Zij eindigde door de dood van de overlevende echtgenoot of op aanvraag van de meerderjarige kinderen.

Vanaf de 16de eeuw begon deze instelling bij ons te verdwijnen; toch vinden we in de Coutume de Paris (artikelen 240, 241) bepalingen volgens welke de minderjarige kinderen bij ontbinding van het huwelijk hunner ouders van de voordelen ener voortgezette gemeenschap genieten (zonder er ooit de nadelen van te moeten ondervinden), zo de overlevende echtgenoot binnen de drie maanden geen inventaris van de roerende goederen had opgemaakt. Hier komt dus de voortzetting voor als een straf voor de nalatige echtgenoot, ter verdediging der belangen van de minderjarigen. Wat tot lastige verwickelingen leidde was het feit, dat deze voortgezette gemeenschap zelfs bij een tweede huwelijk van de overlevende echtgenoot bleef voortbestaan. Ook waren er nog andere nadelen, b.v.: het risico dat de kinderen liepen « d'être engagés dans une communauté onéreuse » (Fenet XIII, p. 564) (7).

Het B. W. heeft dit stelsel verworpen en de reeds in de 16de eeuw bestaande neiging om de voortgezette gemeenschap af te raden werd bekroond door art. 1442, lid 1. Andere beschermingsmaatregelen werden ten gunste van de minderjarigen ingevoerd (8) en zelfs bij niet opstelling van een inventaris brengt de dood voortaan de volledige ontbinding der gemeenschap met zich, zo dat er voortaan geen sprake van gemeenschap meer zijn kan.

Van de oude instelling is echter iets overgebleven: in plaats van onmiddellijk tot de verdeling over te gaan, neemt men er soms genoegen mede een inventaris op te stellen en gedurende een gehele tijd in onverdeeldheid te blijven, doch deze toestand mag volstrekt niet aanzien worden als of verward worden met de voortzetting der gemeenschap, vermits er vanaf het ogenblik van de dood van een der echtgenoten geen gemeenschap meer bestaat. Het betreft hier dus een zuivere, gewone onverdeeldheid (9).

7. Gemeenschap en onverdeeldheid mogen niet met elkaar verward worden, daar aard en bijgevolg rechtskarakter dezer instellingen essentieel verschillen (10).

Vragen we ons eerst af wat de aard, wat het rechtskarakter van de gemeenschap is. De eerste specifieke hoedanigheid die ons dadelijk bij de studie der gemeenschap opvalt, is haar streng teleologisch karakter. Inderdaad, men kan zich nauwelijks een instelling indenken die een meer duidelijk bepaald sociaal doel heeft. Welke is de rol der gemeenschap? Zekere sociale vereisten kunnen soms het groeperen van zekere goederen volstrekt nodig maken tot het bereiken van een essentieel doel (11). Welnu, de gemeenschap is een rechtstechniek waardoor op de hierboven vermelde wijze aan een der meest essentiële sociale behoeften voldaan wordt: zij is een middel tot instandhouding van het gezin, door het bestrijden der gezinsbehoeften en door het krediet van het gezin te verhogen. Het betreft hier dus geen toevallig ontstane, doch een gewilde en zelfs noodzakelijke instelling.

8. Gans de instelling is natuurlijk op dat doel, dat tegelijk haar wezen en bestaansreden uitmaakt en volledig haar aard en rechtskarakter belicht, afgestemd. Het is, vanzelfsprekend, ook dit doel dat het op de gemeenschap toegepast regime zal en moet verklaren, omdat dit regime er als het ware uit gegroeid is. Als een door de wet in het leven geroepen en door de wil der partijen ontstane instelling, heeft zij niets toevalligs zoals de meeste onverdeeldheden. Er is hier een streng, door de wet op strikte en nauwkeurige wijze geregeld regime, dat er in strijd met de louter negatieve inrichting der onverdeeldheid, niet enkel op gericht is de rechten van titularissen van strijdige belangen te regelen. Immers, de gemeenschap is ingesteld in het belang van het gezin, dus van beide echtgenoten die hier hoofdzakelijk samenlopende en geen strijdige belangen hebben, wat meestal wel het geval is voor de meeste onverdeelde mede-eigenaars. Gezien haar doel zal men en mag men niet trachten aan de gemeenschap een einde te stellen: zolang zij een bestaansreden heeft: dus, in principie, zolang het huwelijk duurt. Iedere hele of gedeeltelijke verdeling vóór de ontbinding van het huwelijk, iedere afstand door een partij van zekere gemeenschappelijke goederen tijdens het huwelijk, is verboden; dit wederom in tegenstelling met de onverdeeldheid: (art. 815).

9. De gemeenschap bestaat in het belang der twee echtgenoten, want in belang van het gezin. Gezien de bestaansreden der gemeenschap, mogen we zeggen dat het geheel der haar samenstellende goederen gedurende het huwelijk samen aan de beide personen behoort, die samen de sociale vitale kern vormen tot instandhouding waarvan de gemeenschap in leven geroepen is — en volstrekt niet voor een deel aan de een en voor een deel aan de ander, wat op een miskenning zou neerkomen van haar wezen, haar eenheid en haar bestemming. Kortom, het geheel der goederen hoort aan de twee echtgenoten toe: de gehele gemeen-

schap is « van het echtpaar », hoewel ze door de man beheerd wordt. Daarom mag gezegd worden, dat zij een *kollektieve eigendom* is (12), t.t.z. de eigendom ener groep (13). Hoe ver staat zulke instelling niet van de onverdeeldheid af?!

10. Om dit volledig in te zien volstaat het de onverdeeldheid even te ontleden. Hier hebben we zeker niet meer met een volledig, essentieel teleologische instelling te doen. Hier vinden we een meestal feitelijke, door het toeval ontstane toestand, veroorzaakt door het samenlopen van meerdere individuele eigendommen op één zaak en om deze redenen gekenmerkt door de strijdige belangen der medeëigenaars. Wat ons bij de gemeenschap dadelijk opviel, wat als het ware deze instelling en hare bestaansreden uitmaakt, nml. haar teleologisch karakter, haar belangrijk sociaal doel, zoeken we hier vergeefs. Het begrip « doel » is niet inherent aan het begrip « onverdeeldheid » verbonden. En dit is een essentieel en beslissend verschil tussen de instelling der gemeenschap en de toestand der onverdeeldheid. Dit alles wordt nog duidelijker als men denkt aan de klassieke onverdeeldheid, nml. deze die volgt op het openvallen ener nalatenschap.

11. *Onverdeeldheid* — toeval — tegenstrijdigheid van belangen; dit mechanisme verklaart het op de *onverdeeldheid* toegepaste regime. Deze meestal toevallig ontstane massa wordt om deze reden zelf gekenmerkt door de tegenstrijdigheid der belangen der medeëigenaars (14). Daarom zullen en moeten deze trachten aan deze toestand te ontsnappen, wat juist niet het geval is voor de gemeenschap (art. 815). Dit alles heeft voor gevolg dat deze massa in principie een tijdelijk karakter heeft en als het ware op haar verdeling wacht (15)! Haar likwidatie is als het ware haar enig doel! Welk flagrant verschil is dit met de gemeenschap!

Mag het ons, na dit alles, nog verwonderen, dat het op deze toestand toepasselijk regime weinig gedetailleerd is en een louter negatief karakter draagt in die zin dat het slechts bestaat om belangenconflicten in de mate van het mogelijke uit te schakelen? (art. 577bis).

12. Dit alles verklaart ons waarom de verschillen (16) tussen gemeenschap en *onverdeeldheid* geen toevallige doch wezensverschillen zijn: de niet-toepassing van art. 815 op de gemeenschap, het brede beheerrecht van de man, dat van openbare orde is, tegenover de regels van art. 577bis, de daaruit voortvloeiende verschillen in de rechten der schuldeisers van beide instellingen, het verbod voor een echtgenoot om een gemeenschappelijk goed te verpanden of te vervreemden, dit alles vloeit voort uit het rechtskarakter dezer twee zo verschillende figuren die zulke volstrekt uiteenlopende bestaansredenen hebben: het toeval of een sociaal essentieel belang.

12bis. Ter illustratie van deze nogal beknopte opsomming der verschillen, zullen we even uitweiden over het verschil op gebied van beheer.

Eens de gemeenschap ontbonden, heeft de overlevende echtgenoot niet meer de brede macht die de wet hem gedurende de gemeenschap heeft toevertrouwd (17) (art. 1421). Het door de gemeenschap beoogde doel bestaat niet meer en daarom is ook de bestaansreden dezer macht weggevallen. In de plaats zal vanzelfsprekend in principie art. 577bis toegepast worden (18). Ieder der medeëigenaars kan de zaak gebruiken en ervan genieten, overeenkomstig haar bestemming en voor zover dit strookt met de rechten

van zijn medebetrokkenen. Hij kan enkel daden stellen van behoud en van voorlopig beheer. Andere daden van beheer en van beschikking mogen slechts gesteld mits medewerking van alle medeëigenaars. Doch dit alles is niet van openbare orde — in tegenstelling met de regeling van het beheer der gemeenschap — en in feite blijft dit beheer vaak toevertrouwd aan de overlevende echtgenoot (19), hetzij in zijn hoedanigheid van voogd, hetzij als donataris of legataris van het vruchtgebruik van het deel van de overledene (dan beheert hij als vruchtgebruiker), hetzij als de erfgenamen hem het beheer laten om de in nummer 3 opgesomde redenen. Dat de echtgenoot het beheer heeft, wordt zelfs vermoed door de artikelen 1454-1456.

a) Zijn er minderjarige kinderen (20), dan is de overlevende echtgenoot wettelijke voogd (art. 390). Hij moet een inventaris laten opmaken (art. 1442) en de regels van art. 455 en 456 naleven, zonder onmiddellijk tot de verdeling te moeten overgaan. Zijn bevoegdheid wordt door art. 450 geregeld. Zijn beheerrecht moet in verband gebracht met zijn recht van vruchtgebruik.

b) In andere gevallen (21), als de verdeling niet gevraagd wordt, ontstaat er een stilzwijgende overeenkomst om in *onverdeeldheid* te blijven, steeds binnen het kader van art. 815. Om allerlei redenen, zoals in nummer 3 aangehaald, blijft de echtgenoot de massa beheren, hoogstwaarschijnlijk in de hoedanigheid van *negotiorum gestor* (22). Daar zijn bevoegdheid de omvang heeft die de betrokkenen er door hun handwijze aan geven, zijn de daden die de man stelt zonder verzet der belanghebbenden die in staat zijn deze daden te kennen en te beletten (aanwezig, meerderjarig, bekwaam) geldig (22).

13. We hebben getracht in dit hoofdstuk aan te tonen, dat de twee door ons behandelde instellingen noch voor wat betreft hun doel, noch voor wat betreft hun aard, noch voor wat betreft hun regime mogen verward worden. We hebben ook, door vergelijking met een andere instelling getracht het wezen der *onverdeeldheid* duidelijk te belichten. We menen, dat (na bovenstaande analyse) we iets dichter bij ons doel geraakt zijn, nml. nu kunnen we trachten de door ons opgezochte principes van de samenstelling der *onverdeeldheid* uit haar wezen af te leiden. Een zaak staat vast: deze principes zullen zeker moeten verschillen van deze die de samenstelling der gemeenschap beheersen (23).

II. Samenstelling der onverdeelde massa.

14. De samenstellende elementen der ontbonden gemeenschap vormen zelfs nu nog een van de eigen goederen der echtgenoten onderscheiden universaliteit (24), een zelfstandig patrimonium, doch daar waar haar voorgangster een sociale rol had te vervullen, daar heeft de *onverdeeldheid* in principie nog slechts op het min of meer verwijderde ogenblik der verdeling te wachten. Gevolg: daarom houdt de massa op open te zijn vanaf de dag der ontbinding (25). De *onverdeeldheid* in welke zij is omgezet, is *gesloten*, in deze zin, dat *haar enige verrijking alleen mogelijk is door toevloeiing van produkten enkel door haar eigen samenstellende elementen voortgebracht* (26). Het door de gemeenschap beoogde doel was belangrijk genoeg opdat de gemeenschap de produkten van zekere bronnen die op de keper beschouwd slechts het persoonlijk vermogen van elk der echtgenoten hadden dienen te voeden, zou opsorpen. Dit doel is nu weggevallen en daarmee ook het gevolg ervan. De opsorping van zulke produkten door de onver-

deelde massa zou onbillijk en onverantwoord zijn. Daarom zullen noch de nieuwe na de ontbinding gedane aanwinsten, noch de vruchten der eigen goederen, noch de opbrengst van de persoonlijke arbeid van de echtgenoten in de massa vallen (27).

15. Daar de massa natuurlijk in de eerste plaats bestaat uit alle van de ontbonden gemeenschap deel uitmakende goederen en schulden, zal het dus nodig zijn de juiste omvang van het actief der gemeenschap op het ogenblik harer ontbinding te bepalen. Dit doet men door bij de bestaande waarden het door de echtgenoten aan de gemeenschap verschuldigde te voegen en er van af te trekken wat ieder der echtgenoten mag terugnemen (28). Alle elementen die deel uitmaken van het actief der gemeenschap of die waar de gemeenschap recht op had vóór haar ontbinding, vallen in de massa (29). Het komt er niet op aan of deze goederen roerend of onroerend zijn, of het om kapitalen of vruchten en inkomsten gaat (39). Zo vallen b.v. in de onverdeelde massa een onderneming die deel uitmaakte van het gemeenschappelijk actief (31), een schuldvordering die deel uitmaakt van het gemeenschappelijk actief en waarop art. 1220 niet zal worden toegepast (32), het auteursrecht — dit in de mate waarin het in de gemeenschap valt (33), de voorbehouden goederen der vrouw zo deze de gemeenschap aanvaardt, dit op grond van art. 224f (34).

16. Zekere goederen worden door de aard der onverdeeldheid uit hare samenstelling gesloten (35).

a) De onverdeelde massa is gesloten en verrijkt zich slechts met de produkten harer samenstellende elementen. Uit dit principieel kunnen we onmiddellijk afleiden, dat deze produkten, voortgebracht door de eigen goederen der echtgenoten, uit de onverdeeldheid gesloten zijn. De eigen goederen der echtgenoten zijn immers geen samenstelbare elementen der onverdeelde massa; het in de massa doen vallen hunner vruchten en produkten kan dus niet verantwoord worden en zou op een verkapte voortgezette gemeenschap neerkomen, wat verboden is.

b) Ook de produkten van de persoonlijke arbeid der echtgenoten blijven eigen en vallen dus niet in de onverdeelde gesloten massa. Al de redenen die voor gevolg hadden dat deze produkten in de gemeenschap vielen, zijn bij de ontbinding weggevallen. Het werk van de echtgenoot is geen samenstellend element van de gesloten massa en deze heeft geen recht op de produkten van een volledig buiten haar staand element. De echtgenoot is nu volledig meester over en eigenaar van zijn werk (36). Het tegendeel beslissen zou strijdig zijn met de billijkheid, met de aard der onverdeeldheid en met de afschaffing der voortgezette gemeenschap.

17. In de samenstelling van de onverdeelde gesloten massa kunnen er zich weliswaar tot aan de verdeling, dit is tot het einde van haar bestaan, wijzigingen voltrekken; dit is niet verwonderlijk, want de onverdeeldheid is wel een gesloten, doch geen dode eenheid (37). *Zij heeft geen andere bron van inkomsten dan zichzelf, doch zij verrijkt zich met de produkten harer samenstellende elementen.*

Welke wijzigingen zijn er mogelijk?

a) Het actief kan verhoogd worden door toevoeging van vruchten en produkten harer samenstellende elementen;

b) Haar samenstelling kan gewijzigd worden door goederen die ingevolge de zakelijke subrogatie de plaats van andere samenstellende elementen innemen;

c) Haar passief kan vergroot worden door het ontstaan van nieuwe schulden.

Dit heeft voor gevolg, dat haar juiste samenstelling eerst op het ogenblik der verdeling zal blijken, zo dat er dan een nieuwe rekening dient opgemaakt, omvattende de tijdens de onverdeeldheid opgenomen nieuwe waarden en de nieuwe schulden.

We gaan nu in het kort de drie soorten wijzigingen onderzoeken, die de massa kan ondergaan.

18. De belangrijkste wijzigingsbron der samenstelling bestaat hierin, dat het actief der massa, al is deze dan gesloten, kan vergroot worden door toevoeging van vruchten en produkten voortgebracht door hare samenstellende goederen. Deze vruchten en produkten dienen bij de massa, die een universaliteit vormt, gevoegd. Het tegengestelde ware strijdig met de wet. Daar waar de voortbrengende goederen onverdeeld zijn daar zullen de voortgebrachte goederen het ook zijn en het op de dag der ontbinding vastgesteld actief omvat de vruchten die het voortbracht (art. 546). Deze oplossing geldt trouwens voor de nalatenschap — fructus augent hereditatem — en daar de regels der verdeling ener erfenis ook toepasselijk zijn op de verdeling ener gemeenschap, past men deze regel per analogie toe (art. 1476). Wie met het beheer ener onverdeeldheid gelast is, zal zich dus niet kunnen toeëigenen wat volgens de principes tot deze onverdeeldheid hoort (38). Vallen dus b.v. in de massa: een op een onverdeeld erf gevonden schat; loten uitbetaald voor onverdeelde obligaties; intresten voor rekening van de gemeenschap door een deelgenoot getrokken of voortgebracht door de vergoedingen aan de gemeenschap verschuldigd (39).

Er dient hier natuurlijk een voorbehoud gemaakt voor het geval er kinderen onder 18 jaar zijn; dan is er slechts onverdeeldheid voor de naakte eigendom tot zij 18 jaar zijn en de vruchten zijn voor de langstlevende der ouders (40).

Het gevolg van dit alles bestaat er in dat wie voor de gemeenschappelijke rekening vruchten of produkten ontvangt, aan de rechthebbenden rekenschap verschuldigd is en zo deze persoon zelf tot de rechthebbenden behoort, dan moet hij alles in de massa storten, zonder zijn deel voor zich te mogen houden (41).

19. Als tweede oorzaak van wijziging aan de samenstelling der onverdeelde massa dient de zakelijke subrogatie vermeld (42). Door deze zullen goederen die op economisch gebied de plaats van zekere goederen komen in te nemen, ook geacht worden onder het rechtsregime dezer goederen te vallen. Het gaat hier om een middel dat tot doel heeft de eenheid ener universaliteit te handhaven. Aldus blijft de kohesie der onverdeeldheid tot aan haar verdeling behouden. Wanneer b.v. een onverdeeld huis afbrandt, dan valt de door de verzekeringsmaatschappij betaalde vergoeding in de onverdeelde massa.

20. Het passief der massa kan verhoogd worden door het ontstaan van nieuwe schulden tijdens de onverdeeldheid (43). Dit is dan tenslotte de derde bron van wijzigingen die de samenstelling der massa tot aan de verdeling der onverdeeldheid kan ondergaan. Het betreft hier meestal beheerskosten, b.v. kosten van zegellegging, van inventaris, likwidatie- en verdelingskosten (art. 1482), onderhouds- en herstellingskosten, intresten van vergoedingen aan de echtgenoot verschuldigd (1473) (44).

21. Kortom, dank zij de in hoofdstuk I vermelde gegevens nopens aard en karakter der onverdeeldheid,

konden we twee hoedanigheden opsporen, die de samenstelling der onverdeelde beslissend beïnvloeden en die rechtstreeks uit het wezen der onverdeelde afgeleid zijn: zij is een *gesloten* eenheid en daarom kan zij door buiten haar staande elementen (zoals de vruchten van eigen goederen en van persoonlijke arbeid) niet verrijkt worden; zij is een *levende* eenheid, en daarom is zij vatbaar voor verandering dank zij de zakelijke subrogatie, wegens nieuw ontstane schulden en door de eigen vruchten en producten harer samenstellende elementen.

In dit verband hadden we ook kunnen spreken over het bijzonder geval betreffende de toestand van de producten van onverdeelde, door de overlevende echtgenoot uitgebete ondernemingen. Doch gezien het ingewikkeld karakter dezer vraag en de plaats welke zij in deze studie inneemt, zullen we — zoals reeds in de inleiding gezegd — ons derde hoofdstuk aan dit probleem besteden. Dit heeft volgende voordelen:

a) het probleem wordt besproken na uiteenzetting van en in aansluiting met de algemene beginselen en principes waarop we steeds beroep zullen moeten doen bij de studie ervan;

b) duidelijkheidshalve wordt aldus de vraag in de mate van het mogelijke — en in het licht van al wat voorafgaat — op zichzelf behandeld;

c) een lange en verwarrende onderbreking wordt in hoofdstuk II aldus vermeden.

III. Producten ener door de overlevende echtgenoot voortgeleide onderneming.

22. Dit is het twistpunt dezer stof. Aan wie komen deze vruchten en producten toe?

Het belang dezer vraag wordt verklaard door het feit, dat de onderneming gedurende de onverdeelde meestal verder door de overlevende echtgenoot beheerd wordt. Zolang de gemeenschap duurde, waren de producten gemeen, ofwel op grond van art. 1401, ofwel als producten van de persoonlijke arbeid van een echtgenoot. Doch wat nu? (45)

We zullen eerst de moeilijkheid van het probleem aantonen, vervolgens de meest toonaangevende stellingen der rechtsleer aanhalen, daarna de door de jurisprudentie gehuldigde opvattingen en criteria in het kort bespreken en bekritisieren, om dan zelf een criterium, dat moet aantonen welk element de hoofdrol speelt in de productie, in te voeren. Onze oplossing zal verschillen, naargelang het element dat doorslaggevend is in de productie.

23. Waren de door ons behandelde producten uitsluitend voor een gemeenschappelijk goed voortgebracht, ze zouden als producten van een samenstellend element der onverdeelde zeker is de massa vallen (nummer 18!). Waren ze echter alleen te danken aan de persoonlijke arbeid van een echtgenoot, zij zouden die echtgenoot eigen blijven — nu de onverdeelde als gesloten massa geen recht meer heeft op de voortbrengselen dezer productiebron. De grote moeilijkheid bestaat juist daarin, dat de besproken producten noch helemaal door het onverdeelde goed noch helemaal door de persoonlijke arbeid voortgebracht zijn. Zij zijn als het ware voortgebracht door en dank zij de samenwerking van twee elementen: een zakelijk element, de onverdeelde onderneming, en een persoonlijk element, de arbeid van de echtgenoot. Het komt ons voor, dat het noodzakelijk is te weten welk element doorslaggevend is geweest bij de productie, want daarvan kan afhangen wat met de producten zal gebeuren.

Het komt er dus op aan een rechtscriterium te vinden, om uit te maken welk element toonaangevend was.

24. Hoewel de samengestelde oorsprong dezer producten geen twijfel overlaat, zijn er auteurs die bewust geen rekening hebben willen houden met de twee elementen en het probleem hebben opgelost alsof alleen het persoonlijk (*Planiol*), of alleen het zakelijk (*Capitant*) element dient in ogenschouw te worden genomen.

a) *Planiol* meent, dat wanneer de echtgenoot na de ontbinding de onderneming verder uitbaat, de opbrengst *niet* mag gelijkgesteld worden met de vruchten der andere onverdeelde goederen (46). De uitbaterende echtgenoot mag niet gelijkgesteld worden met de echtgenoot die er zich b.v. toe beperken zou de huur te innen van een onverdeelde huis. Immers, in feite heeft de eerste recht op de vruchten voortgebracht door de uitoefening van een beroep bestaande uit een reeks rechtshandelingen wier positieve of negatieve resultaten slechts gevolgen kunnen en mogen hebben voor wie ze stelt.

Kritiek: (47) Al te vaak danken de producten verreweg in de eerste plaats hun ontstaan aan het onverdeelde goed, dat een evidente realiteit is die niet kan weggecijferd worden. Als dit goed de voornaamste bron der productie is, dan is deze voortgebracht (hoofdzakelijk toch) door een samenstellend element der onverdeelde massa, die zich verder kan ontwikkelen daar zij niet dood is.

b) *Capitant* verdedigt de tegengestelde thesis, door alleen belang te hechten aan het zakelijk element (48). Hij verklaart categoriek, dat vanaf de ontbinding der gemeenschap de vruchten der onverdeelde onderneming aan allen behoren. De onderneming is *steeds* de voortzetting van deze van vóór de ontbinding en de echtgenoot treedt op als beheerder, die zijn werk, eventueel mits vergoeding, ten dienste stelt van de massa.

Kritiek: Hier wordt het persoonlijk element weggecijferd. Nochtans is dit laatste niet steeds van bijkomstige aard, soms wel integendeel: en als dit element nu doorslaggevend is, hoe valt het dan te rechtvaardigen dat de producten ervan in een massa vallen, die er geen recht op heeft, omdat de arbeid van een echtgenoot zeker geen element van de gesloten massa uitmaakt?

Besluit: Deze twee oplossingen en de gevolgen waartoe zij aanleiding geven, leren ons dat steeds dient te worden nagegaan *in welke mate* de onderneming en het persoonlijk element in de productie tussenkomen; zij doen ons immers de gevaren inzien van een stelsel dat alleen aan één element, welk dit ook weze, belang hecht. Een definitieve voorkeur schenken aan één element, welk dit ook weze, leidt tot contradictorische gevolgen.

25. Naast deze twee laten we zeggen unilaterale stellingen, staat de opvatting der auteurs die wel aandacht schenken aan de samengestelde oorsprong der producten (49): al naar gelang de gevallen zullen de producten nu eens in de massa vallen (meestal), dan zullen ze weer eens eigen zijn. Waarvan zal het lot der producten afhangen? De door de auteurs gebruikte criteria om dit te beslissen, zijn dezelfde als deze door de jurisprudentie gebruikt en trouwens door haar in het leven geroepen. Welke zijn ze?

a) Het eerste belangrijke arrest op dit gebied werd door het Hof van Verbreking van Frankrijk geveld,

op 19 November 1851 (D. 1851, I, 315). Het Hof neemt aan, dat de erfgenamen-mede-eigenaars slechts recht hebben op de opbrengst der verrichtingen, in de mate waarin deze een noodzakelijk gevolg zijn van een gedurende de gemeenschap begonnen onderneming. Alleen wanneer dus de verschillende verrichtingen, die de uitvoering ener onderneming samenstellen, een noodzakelijk verband met elkaar hebben zodat bij niet-voleindiging van één verrichting de hele onderneming onuitgevoerd is, belet zulks de echtgenoot de ingevolge van zulkdanige verrichting bekomen opbrengst voor zich te houden. Deze opvatting steunt op artikel 1868 in fine, betreffend de vennootschappen. Merken we op, dat Capitant er terecht op wijst, dat de hier gemaakte analogie-redenering met de vennootschap niet volledig opgaat, daar de toestand van de buiten de vennootschap staande erfgenamen, waarover in artikel 1868 sprake is, niet totaal identiek is met deze van de wel in de onverdeelheid betrokken mede-eigenaars. (50)

b) Later bleef de jurisprudentie in het algemeen deze oude opvatting, volgens welke de producten der «nieuwe» verrichtingen uit de massa gesloten blijven, verdedigen; deze opvatting evolueert echter tot een nieuw, algemeen aangenomen criterium (51): De producten blijven eigen als:

- 1) de echtgenoot nieuwe verrichtingen begonnen heeft;
- 2) niet noodzakelijk door de uitbating vereist;
- 3) de verrichtingen initiatief, kennis en persoonlijke arbeid vergen;
- 4) de echtgenoot dit voor zijn persoonlijke rekening doet.

Hier rijst dus de vraag op naar het persoonlijk aandeel van de echtgenoot in de productie.

26. Wat moeten we over dit criterium denken? Planiol en Capitant hebben geen ongelijk dit subtiel begrip «noodzakelijk gevolg» gesteund op een niet altijd te verrechtvaardigen analogie-redenering met artikel 1868, te becritiseren (52). Meestal komt deze jurisprudentie er op neer, dat een onderscheid ingevoerd wordt om aan de persoonlijke activiteit een rechtvaardige vergoeding toe te kennen — doch in de praktijk geeft zij aanleiding tot zeer grote beoordelingsmoeilijkheden. De meningen nopens de graad van persoonlijk initiatief, enz., door de overlevende echtgenoot aan de dag gelegd, zullen steeds verschillen (53). In feite vergt ieder element van het jurisprudentieel criterium een nieuw criterium zodat het vraagteken slechts verplaatst wordt. Tot wanneer kan gezegd worden, dat een bepaalde verrichting noodzakelijk door de uitbating vereist wordt, wanneer is dit niet meer zo? (dit wanneer we al zo ver gaan dit criterium dat op artikel 1868 steunt, in se aan te nemen). Wanneer is de door de echtgenoot geleverde arbeid belangrijk genoeg om de uitsluiting der producten uit de massa te billijken? Tot welke ingewikkelde redeneringen en onbillijke gevolgen kan het begrip «persoonlijke rekening» aanleiding geven, doordat de echtgenoot als er grote winsten zijn dit argument zou kunnen inroepen, terwijl bij verlies hij dit niet zou doen?

Tot besluit moeten we zeggen, dat het zwakke punt der jurisprudentiële en door de auteurs overgenomen criteria daarin bestaat, dat *alles als voorheen een feitenkwestie blijft* (54), aan de oordeelsvrijheid van de rechter overgelaten. En wat is dan de hele waarde van een criterium? De jurisprudentie is het er over eens, dat de producten niet steeds in de massa vallen... maar het «wanneer», dat laat te wensen over.

27. Het komt ons voor, dat de grote vraag die hier dient opgelost te worden, de volgende is: Wanneer is het zakelijk element (de onderneming), wanneer is het persoonlijk element (de arbeid) doorslaggevend in de productie? (55)

Daarom moeten we trachten een algemeen en objectief criterium te vinden om deze vraag op te lossen.

A. *Het zakelijk element was doorgslaggevend*, wanneer het werk van de echtgenoot zodanig is, dat het door de *gewone* uitbating der onderneming vereist wordt; en daarmee bedoelen we zodanig, dat zonder dit werk de onderneming zich niet meer zou kunnen ontwikkelen zoals de vooruitzichten, steunende op gegevens van vóór de ontbinding der gemeenschap en uit de aard der onderneming afgeleid, zulks aan een objectief en kundig waarnemer (deskundige) lieten voorzien; dus dat zonder dit werk de onderneming zich niet meer *normaal* zou kunnen ontwikkelen. Dit omvat dus niet alleen de afhandeling der lopende zaken, doch ook alle nieuwe verrichtingen die maken dat *de zaak zich normaal verder ontwikkelt*.

B.v.: Was het zakencijfer regelmatig stijgend vóór de ontbinding, dan is een stijging in dezelfde verhouding na de ontbinding in de eerste plaats te danken aan de zich ontwikkelende onderneming, eerder dan aan de persoonlijkheid van de echtgenoot.

B. *Het persoonlijk element was toonaangevend*, wanneer dank de persoonlijke arbeid de onderneming zich *meer dan normaal* ontwikkeld heeft, dus meer dan te voorzien was door een objectief en kundig waarnemer (zoals een expert), zich steunend op de gegevens van vóór de ontbinding en uit de aard der onderneming afgeleid.

Hoe kan dit criterium in de practijk toegepast worden?

1) Eerst zal men de verhouding tussen de toestand der onderneming gedurende de gemeenschap en bij de ontbinding langs de ene en deze gedurende de onverdeelheid en bij de verdeling langs de andere kant nagaan. Er moet op gelet *of er een in verhouding ongewoon goede of slechts ontwikkeling begonnen is na de ontbinding*, t.t.z. of de kurve van progressiviteit of achteruitgang sterker is dan deze van vóór de ontbinding — in plaats van een normale voorzetting van de tijdens de gemeenschap begonnen evolutie te zijn. Het begrip «normaal» hebben we hoger verklaard.

2) In dit geval is deze abnormale verandering te wijten aan de persoonlijke tussenkomst van de echtgenoot of aan materiële uitwendige factoren (zoals b.v. devaluaties)?

Eens dat we het doorslaggevend element aan de hand van bovenstaande criterium vastgesteld hebben, kunnen we gemakkelijk aan de hand van de in hoofdstuk II uit de aard der onverdeelheid afgeleide principes beslissen over het lot der producten.

Wat indien de onderneming doorslaggevend was voor de productie? We hoeven slechts te verwijzen naar wat gezegd werd over de vruchten en producten voortgebracht door onverdeelde goederen (nummer 18). De massa is wel gesloten, doch niet dood; daarom heeft zij recht op wat door de haar samenstellende elementen gevormd is. Dus mag de overlevende echtgenoot, zelfs onder voorwendsel dat zijn arbeid in zekere mate tot de productie zou bijgedragen hebben, zich de producten niet toeëigenen. Is het niet vanzelfsprekend dat de mede-eigenaars der onverdeelde onderneming recht hebben op hun aandeel in de tijdens de onverdeelheid verwezenlijkte winst? In die zin redeneren Aubry en Rau, Laurent, Nast en Baudry (56).

Eén voorbehoud dient echter gemaakt: de echtgenoot is slechts rekenschap verschuldigd voor de nettowinst (57). Van de brutowinst mag hij de exploitatiekosten aftrekken en deze omvatten ook een bedrag dat de vergoeding uitmaakt voor zijn persoonlijke arbeid. Volgens de algemene principes is hij daar immers volledig meester over sedert de ontbinding der gemeenschap en zij mag geen bron van onrechtmatige verrijking worden voor de mede-eigenaars (nummer 16b). Zelfs al was zijn arbeid hier geen doorslaggevend element in de productie, hij bestond en verdient dus vergoeding.

29. Heeft echter de persoonlijke arbeid een hoofdrol gespeeld, dan is de toestand anders. Hier heeft de echtgenoot zoveel en zulkdanige arbeid besteed aan de onderneming — en dit met stilzwijgende goedkeuring der belanghebbenden, die hem lieten begaan — dat deze arbeid, eerder dan de onderneming zelf, een bron van opbrengst is geworden.

Volgens de algemene principes zullen de producten van de persoonlijke arbeid eigen zijn (nummer 16b). Daar de massa gesloten is, zal zij zich slechts met de producten harer samenstellende elementen verrijken en de arbeid van de echtgenoot hoort daar niet bij. Eenmaal de gemeenschap ontbonden, is de echtgenoot volledig meester over de producten van zijn werk; dus blijft het deel der productie dat *meer* aan de persoonlijke arbeid dan aan een goed van de massa te danken is, *eigen*. Welk is dit deel? Hierop zijn we geneigd te antwoorden, dat het dit deel der producten betreft, dat de normale opbrengst (zie nummer 27) overtreft.

Ook hier dient er een voorbehoud gemaakt: hoewel dan slechts in de tweede plaats, komt het gemeenschappelijk goed toch ook tussen in de productie. Daarom hebben alle mede-eigenaars van dit goed, die toch zeker niet moeten lijden onder de ijver van hun mede-eigenaar, recht op een vergoeding (58), die aan de massa verschuldigd is. Daar de echtgenoot geen volledig eigenaar van de onderneming is, mag deze voor hem geen bron van onrechtmatige verrijking worden. De mede-eigenaars hebben recht op hun deel in de normale opbrengst der onderneming, t.t.z. dat zou voortgebracht worden volgens gegevens blijkende uit het verleden en de aard der onderneming vóór de ontbinding. Dit deel mag aanzien worden als hoofdzakelijk door het aandeel der onderneming in de productie voortgebracht.

Alleen het deel dat boven de normale opbrengst is voortgebracht door een bron die vreemd is aan de gemeenschap der onverdeelde, nl. het werk van de echtgenoot.

De oplossing volgt uit de algemene principes in zake samenstelling der massa en persoonlijke arbeid der echtgenoten. Zij is bovendien billijk ten opzichte van alle betrokkenen en nuttig voor de economie. Door haar te aanvaarden kan men slechts de werkkraft van de echtgenoot stimuleren en zijn ondernemingsgeest prikkelen. Het besef, dat de opbrengst van zelfs strikt persoonlijke en harde arbeid volledig in de massa zou vallen, zou misschien de uitbreiding der onderneming niet ten goede komen en dit kan slechts nadelig zijn zowel voor de betrokkenen als voor 's lands economie.

Samenvatting.

We hebben dus getracht aan te tonen, dat gemeenschap en onverdeelde gans verschillende instellingen zijn, die dus niet met elkaar mogen verward worden; dat uit het wezen der onverdeelde, die gezien haar doel en aard een gesloten, doch geen dode

eenheid vormt, belangrijke regels betreffende hare samenstelling kunnen afgeleid worden; dat ingevolge deze regels de producten der onverdeelde goederen in de massa vallen; doch de producten van de arbeid der echtgenoten buiten de massa gesloten worden; dat door deze principes op de producten der onverdeelde ondernemingen, door een echtgenoot uitgebaat, toe te passen, men tot het besluit komt, dat men voor deze producten dient na te gaan aan welk element zij in de eerste plaats hun bestaan te danken hebben en dat dit element over het lot dezer producten zal beslissen — met de nodige voorbehouden door de billijkheid vereist.

Silvain FREY.

- (1) Jossierand: Droit Civil positif français III n° 211; Gent 1-7-1936, Pas. 1938, 3, 8; Hoei 5-10-1948, Pas. 1949, 3, 53.
- (2) Répert prat. de dr. belge III Contr. de Mar. n° 701.
- (3) Capitant: Revue crit. de légis. et de jurispr. 1929: De l'indivision qui suit la dissolution de la commun. de biens entre époux, p. 71, n° 4.
- (4) Beudant: Cours de dr. civil franç., 2e éd. X n° 695.
- (5) Planiol et Ripert IX (en collab. avec Nast) n° 660; Capitant: Revue int. 1929: p. 65-66.
- (6) Colin et Capitant: Cours élém. de dr. civil franç. III n° 202; Planiol et Ripert IX (en collab. avec Nast) n° 659; Gunzburg: Het Huwelijkskontraakt n° 133 blz. 161; Pas. 1949. 3.53 (nota); Jossierand: III n° 212.
- (7) Baudry-Lacantinerie, Contr. de Mar. II n° 382; Fenet XIII p. 564.
- (8) Jossierand: Dr. civ. pos. fr. III n° 212-213.
- (9) Capitant: Rev. crit. de légil. et de jur.-pr., 1929, p. 67 n° 2 in fine; Colin et Capitant III n° 202 in fine.
- (10) Capitant: Rev. crit. de lég. et de jur.-prud. 1929, nr 3, p. 69; Depage et Dekkers X n° 666.
- (11) Depage et Dekkers X n° 666.
- (12) Depage et Dekkers X n° 666.
- (13) Depage et Dekkers V n° 1152.
- (14) Depage et Dekkers X n° 666.
- (15) Beudant: Cours de droit civ. Fr. 2e éd. X n° 695.
- (16) Capitant: Rev. crit. de lég. et de j.-pr., 1929, n° 3, p. 69-71.
- (17) Planiol et Ripert IX (en coll. av. Nast) n° 660.
- (18) Depage et Dekkers X n° 804; Rép. prat. du dr. belge III C.M. n° 708, 709; Planiol et Ripert IX (en col. avec Nast) n° 783; Gent 1-7-1936, Ann. not. 1938, 636.
- (19) Rép. pr. III, Contr. de Mar., nr 710; Depage et Dekkers X n° 804; Planiol et Ripert (en coll. avec Nast) nr 784.
- (20) Capitant: Rev. crit. de l. et de j.-pr., 1929, n° 42; Beudant, Cours de dr. civ., 2e éd. X n° 712; Depage et Dekkers X n° 804.
- (21) Capitant: Rev. cr. de lég. et de j.-pr., 1929, n° 43; Beudant X n° 712; Depage et Dekkers X n° 804, Baudry-Lacantinerie, Contr. de Mar. II n° 1066.
- (22) Baudry-Lacantinerie, Contr. de M. II n° 1066 ss. in fine; Beudant X n° 712, in fine; Br. 10-8-1849, B. J. 1849, 1142; Luik 26-2-1896, Pas. 1896 II, 227.
- (23) Planiol et Ripert IX (en coll. avec Nast) nr 777.
- (24) Capitant: Rev. crit. de l. et de j.-pr., 1929, p. 75 nr 9.
- (25) Capitant: Rev. crit. de l. et de j.-pr., 1929, p. 117 nr 45; pag. 76 nr 10.
- (26) Planiol et Ripert IX (en coll. avec Nast) nr 779.
- (27) Rép. pr. dr. belge III Contr. de Mariage, nr 702.
- (28) Aubry-Rau, IX par. 518.
- (29) Capitant: Rev. cr. de lég. et de j.-pr. p. 75 nr 9; p. 76 nr 11; Rep. pr. II nr 703.
- (30) Beudant: Cours de dr. c. X nr 697.
- (31) Capitant: Rev. cr. de lég. et de j.-pr., 1929, p. 77 nr 12; Beudant: X nr 697.
- (32) Capitant: Rev. cr. de l. et de j.-pr., 1929, p. 82-90 nr 16-21; Beudant X nr 702.
- (33) Beudant X nr 698.
- (34) Capitant: Rev. crit. de l. et de j.-pr., 1929, p. 91 nr 22.
- (35) Planiol et Ripert IX (Nast) nr 778; Capitant Rev. cr. lég. et j.-pr., 1929, p. 76 nr 10.
- (36) Laurent XXIII nr 8; D 1906. I. 369 av. note de Boutaud (déb. de la note).
- (37) Rép. pr. dr. belge III, Contr. Mar., nr 702; Capitant: Rev. c. lég. et j.-pr., 1929, p. 118 (nr 45).
- (38) Rép. pr. III C.M. nr 703; Schicks et Vanisterbeek t. V, p. 268; Beudant X nr 703; Baudry-Lacantinerie: Contr. Mar. II nr 1082; Laurent XXIII nr 6-7; Aubry-Rau IIX par. 519-10; Planiol et Ripert IX nr 780; Gent 1-7-1936, Pas. 1938, 3, 8; C. Fr. 20-7-1858 D 1858.1.414; Cass. fr. 24-11-1869, S. 1870.1.72; Cass. Fr. 28-4-1884 D. 1884, I, 329; Cass. fr. 23-5-1905 D. 1906, I. 369 note de Boutaud, S. 1906.1.177 note de Tissier.
- (39) Capitant: Rev. crit. de lég. et jur.-pr., 1929, nr 24, p. 91.
- (40) Capitant: Rev. crit. de lég. et jur.-pr., 1929, nr 24 p. 92.
- (41) Luik 30-3-1867, dito, Pas. 1867, II, 330.
- (42) Capitant: Rev. cr. lég. et j.-pr., 1929, nr 29, p. 97-100; Planiol et Ripert IX nr 782; Beudant X nr 707; Rev. prat. III C.M. nr 707; Cass. Fr. 5-12-1907, D.P. 1908.1.113.
- (43) Capitant: Rev. cr., 1929, nr 36, p. 106.
- (44) Beudant X nr 708, 711.
- (45) Note de Nast après Cass. Fr. 27-1-1926, D. 1927.1.169.

(46) Note de Planiol après Cass. fr. 21-2-1893, D. 1893-2-465; Brux. 30-7-1869, Pas. 6.9, II, 346.

(47) Rép. prat. dr. Belge III Contr. de M. nr 706; Beudant X nr 706; Capitant Rev. cr., 1929, p. 95-96 nr 27.

(48) Capitant: Rev. cr., 1929, p. 94 nr 27, p. 96 nr 27 (in fine); Beudant X nr 706.

(49) Baudry-Lacantinerie, Contr. Mar. I nr 295; II nr 1082; Laurent XXIII nr 8; Aubry-Rau IIX par. 519; Huc IX, 96; Planiol et Ripert IX (Nast) nr 781.

(50) Capitant, Rev. crit., 1929, nr 27 p. 95.

(51) Gent, 1-7-1936, Pas. 1938-3, 8; Cass. fr. 28-4-1884, D. 1884, 1, 329; S. 1886.1.294; Cass. fr. 21-2-1893, D. 1893, 2, 465; Cass. fr. 23-5-1905, D. 1906.1.369 (note de Boutaud), S. 1906.1.177 (note Tissier); Cass. fr. 27-1-1926, D. 27.I.169 (note Nast); Beudant X nr 706.

(52) Capitant: Rev. cr., 1929, nr 27, p. 95.

(53) Note de Planiol D. 1893.2.465; Beudant X nr 706.

(54) Nota van Nast D. 27.I.169 in fine.

(55) Gent, 1-7-1936, Pas. 38-3-38.

(56) Aubry-Rau t. VIII et 519, notes 4 bis et 5; Laurent XXIII nr 8; Planiol et Ripert nr 781; Baudry: Contr. Mar. I nr 295 t. II, nr 1082; Brux. 13-11-1895, J. 2.1896; Cass. fr. 28-4-1884, D. 1884.1.329; 11.3.1891, D.P. 1891.1.295, note Tissier S. 1906.1.177

(57) Br. 13-11-1895, J. 2. 1896, 19; Gent 1-7-1936, Pas. 38, 3, 38, Rev. not 1937, 426; Baudry: Contr. de Mar. II nr 1082; Laurent XXIII nr 8-9, note Nast D. 27.I.169; note Boutaud D. 1906.1.369.

(59) Note Boutaud D. 1906.1.369; Br. 19-1-26, Pas. 26.II.63; Br. 1-7-1936, pas. 38.3.8.

RECHTSPRAAK

HOF VAN VERBREKING

1e Kamer. — 24 November 1949.

Eerste Voorzitter: M. Soenens.

Raadshcer-Verslaggever: M. Bail.

Advocaat-Generaal: M. Janssens de Bisthoven.

Buitengewoon huurrecht. — Strikt persoonlijk karakter van het reïntegratierecht hetwelk niet overgaat op de erfgenamen van de gerechtigde.

Uit de tekst zelf van de artikelen 30 tot 32 van het Wetsbesluit van 12 Maart 1945 en uit hun strekking blijkt, dat het recht om reïntegratie in het vroeger gehuurde pand aan te vragen aan de uitgezette huurder «persoonlijk» toekomt. Daar deze uitzonderingswetgeving beperkt moet worden uitgelegd, moet worden aangenomen dat het reïntegratierecht niet overgaat op de erfgenaam van de gerechtigde.

Demeur, André e.a. t/ Zylverberg Chaskiel.

Gelet op het bestreden vonnis de 12 Juli 1947 gewezen door de rechtbank van eerste aanleg te Brussel;

Over het enig middel: schending van de artikelen 1, 4, 9, 10, 15, 27, van het Besluit van de Regent van 14 Februari 1946 betreffende het vermoedelijk overlijden, de gerechtelijke verklaringen van overlijden en de administratieve verbetering van sommige akten van overlijden, 1 en 3 van het Besluit-Wet van 28 Februari 1947, houdende verlenging van het besluit van de Regent van 14 Februari 1946, 120, 121, 125, 718, 724, 1915, 1991, 1992 van het Burgerlijk Wetboek, 859 en 860 van het Wetboek van Burgerlijke rechtspleging, 30 en 31 van het Besluit-Wet van 12 Maart 1945, waarbij uitzonderingsbepalingen van tijdelijke aard in zake huishuur worden voorzien en waarbij aan de tijdelijke geldigheid van de besluiten van 20 September 1940, 23 April 1941, 18 November 1942 en 15 Juli 1943 een einde wordt gemaakt, 22, 23, 40, 41 en 44 van de wet van 31 Juli 1947 houdende uitzonderingsbepalingen in zake huishuur, 97 der grondwet, doordat het bestreden vonnis de vordering tot reïntegratie, door verweerder ingesteld in hoedanigheid van beweerde wettelijke erfgenaam van zijn vader, ontvankelijk en gegrond verklaart om de reden dat, volgens een verklaring van de Minister van Wederopbouw van 18 Mei 1946, gedaan in uitvoering van het Besluit van de Regent van 14 Februari 1946, de genaamde Zylverberg Israël, vader van verweerder,

vermoed wordt, in Januari 1944 te Burkenan overleden te zijn; dat het recht op reïntegratie een patrimoniaal recht is, dat verweerder in de nalatenschap van zijn vader heeft gevonden; dat verweerder, als erfgenaam de persoon van zijn vader voortzettende, en deze opvolgende in zijn rechten en verbintenissen, het recht heeft om de reïntegratie aan te vragen, zulks terwyl:

1) de verklaring van vermoedelijk overlijden, gedaan krachtens het Besluit van de Regent van 14 Februari 1946, geen aanleiding geeft tot het openvallen van de erfenis, doch dezelfde gevolgen heeft als de verklaring van afwezigheid na de voorlopige inbezitstelling (schending van de artikelen 1, 4, 9, 10, 15 en 27 van het Besluit van de Regent van 14 Februari 1946; 1 en 3 van het Besluit-Wet van 28 Februari 1946; 718 en 724 van het Burgerlijk Wetboek;

2) de voorlopige inbezitstelling vereist is opdat de verklaring van vermoedelijk overlijden haar gevolgen zou kunnen hebben en het bestreden vonnis niet vaststelt dat de verweerder regelmatig in het voorlopig bezit zou gesteld zijn (schending van dezelfde bepalingen en van de artikelen 120 en 121 van het Burgerlijk Wetboek 859 en 860 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtspleging, 97 der Grondwet);

3) de in bezit gestelde na de verklaring van afwezigheid eenvoudig de macht heeft om de goederen van de afwezige te beheren en zich niet als diens erfgenaam mag gedragen (schending van de artikelen 1, 4, 9, 10 en 27 van het Besluit van de Regent van 14 Februari 1946; 1 en 3 van het Besluit-Wet van 28 Februari 1947; 115, 718, 724, 1915, 1991 en 1992 van het Burgerlijk Wetboek;

4) het recht op reïntegratie essentiël persoonlijk is en niet toekomt aan de erfgenaam van de huurder (schending van de artikelen 31 en 32 van het Besluit-Wet van 12 Maart 1945, 22, 23, 40, 41 en 44 van de wet van 31 Juli 1947), waaruit volgt dat de rechter over de grond de vordering tot reïntegratie ontvankelijk en gegrond verklaard hebben in schending van de hierboven aangeduide bepalingen van het Besluit-Wet van 12 Maart 1945 en van de wet van 31 Juli 1947;

Overwegende dat blijkt uit de tekst zelf van de artikelen 30 tot 32 van het Besluit-Wet van 12 Maart 1945 en uit hun geest dat het recht om de reïntegratie aan te vragen aan de uitgezette huurder persoonlijk toekomt;

Dat, wijl deze uitzonderingswetgeving op zich zelf van strenge uitlegging is, het voordeel er van niet kan uitgebreid worden tot anderen dan hen, die het Besluit-Wet aanduidt en die persoonlijk het voorwerp zijn geweest van uitzetting;

Dat het bestreden vonnis, door de door verweerder ingestelde vordering te ontvangen, de in het middel aangeduide wetsbepalingen heeft geschonden;

Om die redenen :

Verbreekt het bestreden vonnis;

Beveelt dat onderhavig arrest zal overgeschreven worden in de registers van de rechtbank van eerste aanleg te Brussel en dat melding er van zal gemaakt worden op de kant van de vernietigde beslissing;

Veroordeelt verweerder tot de kosten;

Verwijst de zaak naar de rechtbank van eerste aanleg te Nijvel, uitspraak doende in hoger beroep.

HOF VAN VERBREKING

1e Kamer. — 10 November 1949.

Eerste Voorzitter : M. Soenens.

Raadsheer-Verslaggever : M. Daubresse.

Eerste Advocaat-Generaal : M. Hayoit de Termicourt.

Ongeoorloofde oorzaak. — Overeenkomst tussen verkoper en koper ter ontduiking van mutatierechten is niet nietig tussen partijen. — Geen verdichte overeenkomst.

Een overeenkomst tussen koper en verkoper van een onroerend goed, strekkende om aan de verkoper de vordering van een som boven de in de bekende koopakte bepaalde koopprijs toe te laten, zulks met de bedoeling om een gedeelte van de mutatierechten te ontduiken, is geldig tussen partijen. Art. 40 van de wet van 22 Frimaire, an VII, dat dergelijke overeenkomsten nietig en zonder gevolg verklaarde, werd immers ingetrokken door art. 1321 B. W., terwijl de artikelen 34, 35 en 42 van de wet van 11 October 1919, welke voormeld art. 40 hebben vervangen en in werking waren op het ogenblik der feiten, dergelijke overeenkomst geenszins nietig verklaren.

Het bestreden arrest heeft de geldigheid erkend, niet van een verdichte overeenkomst doch van een overeenkomst die partijen onder de uiterlijke schijn van een ander contract werkelijk hebben gesloten.

De Veylder echtg. Bartholomeus t/ Massin,
Wwe Bosmans.

Gelet op het bestreden arrest de 28 Mei 1947 gewezen door het Hof van Beroep te Brussel;

Over het enig middel tot verbreking : schending van de artikelen 6, 1108, 1131, 1133 en voor zoveel als nodig 1321 van het burgerlijk wetboek, schending van de artikelen 34, 35 en 42 van de wet van 11 October 1919, wijzigingen brengende in de wetten op de successie, registratie- en overschrijvingsrechten, doordat het bestreden arrest, na te hebben vastgesteld : 1) dat de werkelijke oorzaak van de verbintenis, door de rechtsvoorganger van de aanlegster in verbreking aangegaan, om 70.000 frank te betalen aan de verweerder niet was om het recht te bekomen de exploitatie voort te zetten van zijn handel na het verstrijken van zijn huurcontract, doch een aanvullende prijs te betalen voor het verkrijgen van het door hem aangekocht onroerend goed; 2) dat deze verbintenis aldus verborgen was onder het uiterlijke van een ander contract; 3) dat het door de partijen nagestreefde doel klaarblijkelijk de ontduiking was van een fiscale wet, en alhoewel het erkent dat die overeenkomst had moeten vernietigd worden als in strijd met de openbare orde in toepassing van artikel 6 van het Burgerlijk Wet-

boek, niettemin beslist dat ze geldig is en haar uitwerksels moet hebben om de enige reden, dat de wetgever door artikel 40 van de wet van 22 Frimaire jaar VII in te trekken, de radicale nietigheid van de overeenkomsten niet heeft willen handhaven, welke als voorwerp hebben de verhoging van de in een publieke acte bedongen prijs, zulks terwijl de nietigheid van de door de rechtsvoorganger van de aanlegster in verbreking aangeane verbintenis, in de zaak, voortvloeide —, zoals de aanlegster het in haar conclusies had doen gelden — niet uit haar voorwerp (de betaling van een verhoging van prijs), doch uit haar bedrieglijke verberging onder het uiterlijk van een ander contract, met de bedoeling om aan de toepassing te ontsnappen van de artikelen 34, 35 en 42 van de wet van 11 October 1919, doordat het bestreden arrest, door de geldigheid te bevestigen van een schijnovereenkomst, welke de fiscale wet ontduikt en als dusdanig een strafbare inbreuk uitmaakt, de in het middel aangehaalde bepalingen geschonden heeft :

Overwegende dat blijkt uit de vaststellingen van het arrest, welke door de voorziening niet bestreden worden :

1° dat een belofte van verkoop betreffende een tot de handel bestemd onroerend goed, en een prijs bepalende van 375.000 frank, op 12 Juli 1930 werd aangegaan tussen de rechtsvoorganger van verweerder en de rechtsvoorganger van aanlegster;

2° dat in de tusschen hen op 10 Maart 1931 verleden akte van verkoop een prijs van 300.000 frank bedongen werd;

3° dat de rechtsvoorganger van verweerder de uitvoering heeft vervolgd van een verbintenis van 9 Maart 1931, waarbij de rechtsvoorganger van aanlegster zich zou verplicht hebben een som van 70.000 frank te betalen om de exploitatie voort te zetten in het verkocht onroerend goed, terwijl het nagestreefde doel slechts kon zijn aan de verkoper, niettegenstaande de bedingen van de authentieke akte van 10 Maart 1931, de gehele invordering van de oorspronkelijke bedongen prijs te verzekeren;

Overwegende dat het middel in zijn eerste onderdeel aan het bestreden arrest verwijt een tussen partijen gesloten overeenkomst geldig te hebben verklaard, terwijl de overeenkomst moest vernietigd worden, omdat zij verborgen werd onder het uiterlijk van een ander contract, ten einde de toepassing te ontduiken van de wet op de registratierechten, welke geheven worden op de overdracht onder bezwarende titel van onroerende goederen;

Overwegende dat, indien artikel 40 van de wet van 22 Frimaire jaar VII in dergelijk geval de overeenkomst nietig verklaarde, die wetsbepaling ingetrokken werd door artikel 1321 van het Burgerlijk Wetboek en dat de artikelen 34, 35 en 42 van de wet van 11 October 1919, welke het vervangen hebben, en welke in werking waren op het ogenblik der feiten, geenszins de nietigheid voorzien van de tussen partijen werkelijk gesloten overeenkomst;

Dat het middel in zijn eerste onderdeel in rechte niet opgaat;

Overwegende dat het middel, in zijn tweede onderdeel beweert dat het bestreden arrest de geldigheid heeft erkend van een verdichte overeenkomst, welke een strafbare inbreuk uitmaakt;

Overwegende dat het arrest de geldigheid erkent niet van een verdichte overeenkomst, doch wel, zoals het middel in zijn eerste onderdeel er op wijst, van een overeenkomst welke de partijen, onder het uiterlijke van een ander contract, werkelijk hebben gesloten;

Dat het middel in dat onderdeel in feite niet opgaat;

Om die Redenen :

Verwerpt de voorziening;

Veroordeelt de aanlegster tot de kosten en tot de vergoeding van 150 frank jegens de aanlegster.

RAAD VAN STATE

4e Kamer. — 16 November 1949.

Voorzitter : M. Vranckx.

Raadsheren : MM. Mast (verslaggever) en Buch

Gewapende macht. — Officieren. — Bevordering tot hoger officier. — Weigering van de Minister, de benoeming voor te dragen. — Geen tuchtstraf. — Geen beoordeling der feiten door de Raad van State.

Wanneer de Minister van Landsverdediging beslist hetzij de bevordering tot de graad van hoger officier niet voor te stellen, hetzij bij de eventuele bevordering tot deze graad een bepaalde gedragslijn te volgen, vertoont de door hem getroffen beslissing niet het karakter van een disciplinaire straf, in de zin van artikel 54c van het Tuchtreglement.

Geen wettelijke of reglementaire bepaling legt, hetzij aan de wapencomité's, hetzij aan de korps-oversten, de verplichting op, de officier, die voor een bevordering tot de graad van hoger officier in aanmerking komt, te horen, vooraleer het advies of het verslag over zijn bevordering te verlenen of in te zenden.

De Raad van State heeft zich niet in de plaats te stellen van de Minister bij het beantwoorden van de vraag, of bepaalde feiten van dien aard zijn dat de candidaat de morele voorwaarden al dan niet vervult om tot hoger officier te worden bevorderd.

S. t/ Belgische Staat (Minister van Landsverdediging).

De Raad van State,

.....

Gezien het verzoekschrift dd. 15 October 1948 ingediend door S...;

Aangezien het verzoekschrift strekt tot de nietigverklaring van de aan verzoeker door de inspecteur-generaal van de Rijkswacht op 18 Februari betekende weigering van de Minister van Landsverdediging, hem tot de graad van majoor voor te stellen;

.....

Overwegende dat verzoeker, die zich tijdens de bezetting voor het examen van majoor had aangeboden en aanvaard had tot deze graad te worden gecommisionneerd, na de bevrijding het voorwerp uitmaakte van onderzoeken ingesteld door de korpsbevelhebber van de Rijkswacht en de onderzoeksdienst bij het departement van Landsverdediging; dat bij ministeriële beslissing op 29 Januari 1945 aan belanghebbende betekend, de bevordering van S... tot de graad van kapitein-commandant werd beperkt; dat het geval van verzoeker nadien voorgelegd werd aan de centrale militaire commissie en, in tweede aanleg, aan de hoge commissie van beroep, die op 6 September 1946 het advies uitbracht dat geen enkel feit ten laste van S... kon weerhouden worden; dat de Minister dan besliste dat S... zou mogen deelnemen aan de bevordering tot de graad van majoor onder voorbehoud dat hij blijkt zou geven van klaarblijkende vakkundige en zedelijke hoedanigheden; dat deze beslissing op 4 November 1946 aan verzoeker werd

betekend; dat hij in Maart 1947 slaagde in een examen voor de graad van majoor; dat in de voordracht tot bevordering tot gezegde graad, van 23 April 1947, de korpsbevelhebber van de Rijkswacht de candidatuur van S... ongunstig adviseerde om reden dat deze deelgenomen had aan een examen ingericht tijdens de bezetting; dat het wapencomité van de Rijkswacht op 11 Juni 1947 eveneens een ongunstig advies uitbracht; dat de Minister van Landsverdediging weigerde de bevordering van verzoeker voor te stellen en hem de bevestiging van deze beslissing bij brief van 18 Februari 1947 liet betekenen;

Overwegende dat verzoeker zijn aanvraag tot nietigverklaring steunt op de beschouwing dat hij niet de gelegenheid kreeg zich te verantwoorden; dat het wapencomité van de Rijkswacht « slechts op stukken en in gesloten kring oordeelde, zodat de stem van de verdediging totaal uitgesloten bleef »; dat aldus de militaire reglementen en o.m. het voorschrift van artikel 54c van het Tuchtreglement, naar hetwelk « in alle gevallen, alvorens te worden gestraft het de beschuldigde geoorloofd is zijn uitleggingen te geven of zijn middelen ter verdediging uiteen te zetten », over het hoofd werden gezien; dat verzoeker bovendien de gegrondheid van de te zijnen opzichte getroffen beslissing betwist;

Overwegende dat, luidens het laatste lid van artikel 11 van de wet van 15 September 1924 betreffende de stand en de bevordering der officieren, de graden van hoge officier en van opper-officier naar keuze van de Koning toegekend worden; dat, na het advies van de wapencomité's te hebben ingewonnen, het alleen de verantwoordelijke Minister behoort te beslissen of een bepaalde candidaat de morele voorwaarden vervult om tot de graad van hoger officier te worden bevorderd; dat, wanneer de Minister beslist hetzij de bevordering tot de graad van hoger officier niet voor te stellen, hetzij bij de eventuele bevordering tot deze graad een bepaalde gedragslijn te volgen, de door hem getroffen beslissing niet het karakter vertoont van een disciplinaire straf; dat het artikel 54c van het Tuchtreglement, waarvan verzoeker de overtreding aanklaagt, dan ook terzake niet van toepassing is; dat, bovendien, geen wettelijke of reglementaire bepaling, hetzij aan de wapencomité's, hetzij aan de korps-oversten, de verplichting oplegt om de officier die voor een bevordering tot de graad van hoger officier in aanmerking komt, te horen vooraleer het advies of het verslag over zijn bevordering verleend of ingestuurd wordt;

Overwegende dat de Raad van State niet behoort zich in de plaats te stellen van de Minister bij het beantwoorden van de vraag of bepaalde feiten van dien aard zijn dat verzoeker de morele voorwaarden al dan niet vervult om tot hoger officier te worden bevorderd;

Overwegende derhalve dat het verzoek tot nietigverklaring ongegrond is,

Bestuit :

Artikel 1. — Het verzoek wordt verworpen.

Artikel 2. — De betaling van het recht van 300 frank, ten titel van kosten, valt ten laste van de verzoeker;

.....

NOOT :

I.

Het voorlaatste lid van de motivering bevat een nadere toelichting van de rechtspraak der vierde kamer, zoals zij reeds werd ontwikkeld in het arrest

van 24 October 1949, inzake D... (R. W., 1949-1950, kol. 627).

Met opportuniteitsoverwegingen heeft de Raad van State zich niet in te laten. De Raad zal zich dus, in disciplinaire aangelegenheden, niet in de plaats stellen van de bevoegde overheid, bij het beoordelen der feiten of bij de toemeting der staf; hij zal zich ook, bij bevorderingen, niet in de plaats stellen van de bevoegde overheid om de morele kwaliteiten der kandidaten te waarderen.

Dit belet echter niet dat de Raad, met het oog op het onderzoek der legaliteit van een aangevochten beslissing, zich wel zal bevoegd achten om de materialiteit der feiten of hun juridische qualificatie vast te stellen.

II.

Ook nog in een ander opzicht sluit het bovenstaande arrest aan bij de theorie, ontwikkeld in het arrest D... van 24 October.

Hier hebben wij namelijk, door de vergelijking van beide arresten, het klare onderscheid tussen de rechtsprekende en bestuurlijke handelingen, in verband met het voorafgaandelijke horen van de belanghebbende. Naar gelang men, in materiële en functionele betekenis, te doen heeft met een daad van rechtspraak of met een daad van bestuur, is het horen van de belanghebbende al of niet noodzakelijk. Althans principieel. Want bij daden van bestuur kan het toch door een uitdrukkelijke wettelijke of reglementaire bepaling zijn voorgeschreven (vgl. hierover de noot bij het zo juist geciteerde arrest van 24 October 1949, sub II en IV, en ook de Franse arresten C. E., 7-4-1948, Borgne-Pérignon, *Lebon*, 1948, 150, en C. E., 10-12-1948, Pelet, *Lebon*, 1948, 468).

III.

In de noot bij het arrest van L..., van 31 Augustus 1949 (zie R. W., nr 21, kol. 866), wezen wij sub II op de niet-ontvankelijkheid van het beroep tot nietigverklaring tegen zuiver voorbereidende maatregelen. Maar ook op de uitzondering die op dit principe moet gemaakt worden, wanneer de voorbereidende maatregel op zichzelf nadeel berokkent. Van zulke uitzondering vinden wij in het bovenstaande arrest een merkwaardig voorbeeld: de afwijzende beslissing van een minister, die weigert een officiersbevordering aan de Koning voor te stellen.

Hier immers is er een « *décision susceptible de faire grief* ». Het is namelijk zeker dat er, zonder de ministeriële voordracht, geen bevordering komt.

Men vergelijkte op dit punt de zeer interessante noot van P. Huet, bij C. E. 23-3-1945, in *Sirey*, 1946, III, blz. 13, waar talrijke concrete voorbeelden worden aangehaald en waar ook zeer terecht de vergelijking wordt gemaakt met het onderscheid in de burgerlijke rechtspleging tussen de interlocutoire en de preparatoire vonnissen (cfr. L. Van Bauwel, *Burgerlijk Proceesrecht*, dl. II, blz. 300-301).

J. D. M.,

Vlaamse Juristen

Abonneert U op het
RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

25 November 1949.

Voorzitter d.d.: M. Scheyvaerts.

Raadsheren: M. M. Graaf de Villemont en Rutsaert.
Advocaat-Generaal: M. Van den Eynde de Rivieren.

Advocaten: Mrs. A. Janssens en Verbaet.

Arbeidsongevallen. — Ongeval op weg van de plaats van arbeid naar huis. — Toepasselijkheid van art. 19 Arbeidsongevallenwet 1903 krachtens art. I van het Besluit van de Secretarissen-Generaal van 24 December 1941. — Dientengevolge uitsluiting van de toepassing van het gewone recht.

Schade door arbeider geleden bij zijn vervoer van de plaats waar hij zijn werk verricht, naar zijn woonplaats met een auto van zijn werkgever, overeenkomstig diens onderrichtingen bestuurder door zijn ondergeschikte. Vordering door de verzekeraar van de werkgever ingesteld tegen de bestuurder van de auto.

Ingevolge artikel 1 van het Besluit der Secretarissen-Generaal van 24 December 1941 betreffende de vergoeding van de schade, die een gevolg is van ongevallen, gebeurd op de weg naar of van het werk, sluit artikel 19 van de Arbeidsongevallenwet van 24 December 1903 de toepasselijkheid van de bepalingen van het gewone recht in casu uit. Weliswaar heeft voormeld Besluit een eigen doel en voorwerp en is niet een uitbreiding van de arbeidsongevallenwet van 1903, doch artikel 1 van dat Besluit schrijft uitdrukkelijk voor, dat de bepalingen der samengeordende wetten op de vergoeding van de uit arbeidsongevallen voortspruitende schade toepasselijk zijn op de ongevallen, die zich voordoen op de weg naar en van het werk. Zulks blijkt ook uit de aan meergemeld Besluit voorafgegane « Algemene Beschouwingen ».

De door de verzekeraar ingestelde vordering is dienvolgens niet ontvankelijk, daar zij gericht is tegen een aangestelde van de werkgever en dus haar terugslag op het vermogen van laatstgenoemde zou kunnen hebben.

Compagnie Zurich t/ A. Cramers.

Gezien de akte van hoger beroep d.d. 27 Augustus 1947 tegen een vonnis van 14 Juli 1947 van de Rechtbank van eerste aanleg te Mechelen;

Overwegende dat dit beroep ontvankelijk is; dat bij gezegd vonnis de eis van beroepster niet ontvankelijk werd verklaard, waarbij schadevergoeding werd gevorderd wegens de door zekere Deunen opgelopen schade, naar aanleiding van een botsing tussen het door beroepene gestuurde voertuig en een Amerikaanse vrachtwagen;

Overwegende dat het ongeval zich voordeed, toen het slachtoffer Deunen, na het beëindigen van zijn werk, door zekere Cramers naar huis gevoerd werd; dat slachtoffer en autobestuurder beiden in dienst waren van de firma « Boost Frères », die bij beroepster verzekerd was;

Overwegende dat, indien men met beroepster zou willen beweren dat bedoeld ongeval geen ongeval is, dat stricto sensu een arbeidsongeval uitmaakt, hetwelk onder toepassing zou vallen van de wet van 24 December 1903, het in elk geval dan niet te betwijfelen valt, dat het hier een ongeval betreft, dat zich op de weg van het werk voordeed en onder toepassing valt van het besluit van 24 December 1941;

dat het vervoer met de wagen van het bedrijfshoofd (Firma Boost) door een aangestelde dezer firma met hare toestemming geschiedde, zodat ten gevolge van dit ongeval de principes van gemeen recht, indien zij toepasselijk worden verklaard, de verantwoordelijkheid van de werkmeester gebeurlijk in het gedrang zouden kunnen brengen; dat inderdaad in hare aangifte van het ongeval, de firma Boost uitdrukkelijk verklaart dat de autowagen door haar « bezoldigde » bestuurde en met hare toestemming en volgens hare onderrichtingen gebruikt werd; dat uit deze aangifte blijkt, dat het in zijn hoedanigheid van bezoldigde was dat beroepene de wagen bestuurde, gezien op de vraag « *était-il votre salarié?* » bevestigend wordt geantwoord en geen antwoord gegeven op de volgende vraag: « *si non, à quel titre conduisait-il?* »;

Overwegende dat de eerste rechter terecht, overeenkomstig de bepaling van artikel 19 van de wet van 24 December 1903, de toepassing van de principes van gemeen recht uitgesloten heeft; dat weliswaar het besluit van 24 December 1941 een eigen doel en voorwerp heeft en geen uitbreiding van de wet van 24 December 1903 uitmaakt, doch dat artikel 1 van het besluit van 24 December 1941 niettemin uitdrukkelijk aanstipt dat de bepalingen van de samengeoordnete wetten op de vergoeding van de schade, uit arbeidsongevallen voortspuitende, toepasselijk zijn op de ongevallen, die zich op de weg naar en van het werk voordoen; dat de « algemene beschouwingen », die het besluit voorafgaan, uitdrukkelijk bepalen dat wat de modaliteiten betreft, het gepast gebleken is de wetgeving, betreffende de vergoeding van de schade, voortspuitende uit de arbeidsongevallen, als aanwijzing te nemen;

Overwegende dat het stelsel, voorzien door art. 19 der Wet van 24 December 1903 dienvolgens van toepassing zijnde, de door beroepster ingestelde vordering niet ontvankelijk is, daar zij tegen een aangestelde van het bedrijfshoofd gericht is en haar terugslag op het vermogen van deze laatste zou kunnen hebben.

Om deze redenen :

Het Hof,

Gezien artikel 24 der Wet van 15 Juni 1935 waarvan toepassing werd gedaan,

Rechtdoende op tegenspraak,

Ontvangt het hoger beroep, verklaart het ongegrond; bevestigt dienvolgens het bestreden vonnis en veroordeelt beroepster in de kosten van beroep.

HOF VAN BEROEP TE GENT

5e Kamer. — 7 Januari 1949.

Voorzitter : M. Fiers.

Raadsheren : M.M. Louveaux en Moeneclaeu.

Advocaat Subst. Procureur-generaal : M. Delahaye.

Advocaten : Mrs Castille en Gillon (Kortrijk).

Douanen en Accijnzen. — Ongedekt vervoer van niet van belastingbandjes voorziene rooktabak. — Onwettigheid van huiszoeking en daarop gevolgde vaststellingen door agenten van de contrôledienst, alsmede nietigheid van het uitsluitend op die nietige handelingen steunend proces-verbaal van de ambtenaren der Accijnzen.

Daar het wetsbesluit van 5 Mei 1944 het Besluit der Secretarissen-Generaal dd. 20 Augustus 1941 tot op-richting van het Bestuur der Contrôlediensten alsmede de op dat Besluit steunende handelingen nie-

tig heeft verklaard, zijn de door de agenten van de Contrôledienst bij verdachte verrichte huiszoeking alsook de daarop gevolgde vaststellingen nietig.

Het proces-verbaal van de ambtenaren der Accijnzen, die persoonlijk niets hebben geconstateerd, doch eenvoudig de nietige vaststellingen van voormelde agenten van de Contrôledienst hebben overgenomen, is eveneens nietig, evenals de bewijzen, die verder uit die nietige vaststellingen mochten zijn gevolgd, daaronder begrepen een eventuele bekentenis van verdachte.

De mondelinge toelating tot huiszoeking, door de vrouw van verdachte aan de agenten van de Contrôledienst gegeven, dekt de nietigheid hunner vaststellingen niet, daar zij verleend werd op grond van hun vermeende ambtelijke hoedanigheid.

O.M. en Ministerie van Financiën t. / X.

Verdacht van : te Moeskroen op 15 Januari 1944, of op elk andere dag voor die datum en binnen een tijdperk van min dan drie jaar vóór de datum der bekeuringsakte, zich plichtig te hebben gemaakt, hetzij als dader, mededader, medeplichtige of enigszins belanghebbende, aan het onwettig bezit en vervoer per rijwiel van 1.175 pakjes rooktabak van 100 gram ieder, niet voorzien van fiscale bandjes, noch gedekt door een regelmatig bescheid ;

Overwegende dat de beklagde en het Openbaar Ministerie tijdig en op geldige wijze in hoger beroep zijn gekomen ;

Overwegende dat de verjaring regelmatig gestuit werd door de dagvaarding d.d. 2 Augustus 1946 ;

Overwegende dat de ambtenaren der accijnzen gene persoonlijke vaststellingen gedaan hebben, zich beperkt hebben tot het opnemen in hun proces-verbaal van de vaststellingen, door de controleurs bij het Bestuur van de Contrôledienst gedaan ;

Overwegende dat de besluitwet van 5 Mei 1944 in art. 1 littera A 16°, het Besluit van 20 Augustus 1941 dat het Bestuur der Contrôlediensten inrichtte, nietig heeft verklaard, alsook in art. 1 littera C, alle daden, steunende op vermeld Besluit van 20 Augustus 1941 ;

Overwegende bijgevolg dat de huiszoeking door de agenten van de Contrôledienst bij beklagde verricht, nietig is, alsook de vaststellingen die er opgevolgd zijn ;

Overwegende dat de mondelinge toelating tot huiszoeking, door de vrouw van beklagde aan die agenten gegeven, nadat deze haar hunne commissie van controleurs vertoond hadden, toegekend werd ingevolge hun vermeende hoedanigheid van publieke agenten en dan ook niet van aard is de nietigheid van de vaststellingen te dekken ;

Overwegende dat het proces-verbaal van het Beheer van Douanen en Accijnzen d.d. 22 Februari 1944, hetwelk niets vaststelt en slechts de nietige vaststellingen van de agenten van de Contrôledienst opneemt, bijgevolg als grondslag der vervolging niet kan dienen ;

Overwegende dat de onwettigheid van de oorspronkelijke vaststellingen de nietigheid medebrengt der bewijzen, door deze vaststellingen voortgebracht, er in begrepen de gebeurlijke bekentenis van beklagde (Cass. 24-5-48 Pas. 19481 - 1 - 334) ;

Overwegende dat het ten laste van beklagde gelegde feit dus voor het Hof niet meer bewezen is gebleven ;

Om deze redenen,

Het Hof, rechtdoende op tegenspraak,

Ontvangt de ingestelde beroepen,

Doet te niet het bestreden vonnis, en opnieuw wij-

zende, ontslaat beklagde van het vervolg zonder kosten ;

Kosten van beide instantiën ten laste van de Staat ;

NOOT : De door het Beheer van Financiën ingestelde voorziening in verbreking werd bij arrest van 25 April 1949 verworpen.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE MECHELEN

19 December 1949.

Voorzitter : M. Hellemans.

Rechters : M. M. Gerard en Van de Wyer.

Advocaten : Mrs. Van de Mert en De Ridder.

Buitengewoon huurrecht. — Ontvankelijkheid van hoger beroep. — Bepaling huurwaarde op 1 Augustus 1939 van een toentertijd niet verhuurd handelshuis. — Geen schatting door deskundigen.

De vordering van huurder in hoger beroep om de normale huurwaarde op 1 Augustus 1949 bij deskundigen-bericht te doen vaststellen zonder dat tot huurvermindering is geconcludeerd, is ontvankelijk omdat in de inleidende dagvaarding in eerste aanleg huurvermindering gevorderd is.

De bepaling van de huurwaarde van een handelshuis op 1 Augustus 1939, welk perceel toen niet verhuurd was, leent zich niet tot een schatting door deskundigen, omdat die huurwaarde door tal van inponderabilia zou beïnvloed geworden zijn.

Verbist t/ Buedts.

Aangezien de echtelieden Verbist-Verelst hoger beroep hebben ingesteld tegen het vonnis d.d. 24 Mei 1949, door de heer Vrederechter van het Noordkanton Mechelen geweest, waarbij de huidige eisers in hoger beroep, huurders van een handelshuis-beenhouwerij-charcuterie, afgewezen werden van hun eis, steunend op artikel 10 der uitzonderingswetten in zake huishuur, strekkende tot het brengen van de huurprijs van 2.500 frank per maand op de normale huurwaarde van 1 Augustus 1939, verhoogd met 70 %, en waarbij zij veroordeeld werden aan beroepene de gestelde huurprijs te blijven betalen vanaf 1 Januari 1949, zoals zij deden tot op die datum ;

Gelet op het vonnis waartegen hoger beroep, in behoorlijke vorm overgelegd ;

Aangezien eisers in hoger beroep beweren dat de huurwaarde van het onroerend goed op 1 Augustus 1939 slechts 750 frank per maand zou bedragen hebben, zodat zij slechts die huurprijs, verhoogd met 70 % of 1275 frank maandelijks zouden moeten betalen en bovendien de aanstelling vragen van een deskundige ten einde hun bewering te staven ;

Ontvankelijkheid :

Aangezien beroepene beweert dat het hoger beroep niet ontvankelijk zou zijn, omdat eisers in hoger beroep in hun besluiten slechts vragen de normale huurwaarde van 1 Augustus 1939 bij deskundig bericht te doen vaststellen, zonder ten gronde tot huurvermindering te besluiten, en men geen actie kan instellen enkel en alleen om een onderzoeksmaatregel te horen bevelen ;

Aangezien eisers in hoger beroep in de deurwaardersakte d.d. 4 Juni 1949, hun beroep staven onder meer op de middelen in eerste aanleg ingeroepen, alzo verwijzende naar hun inleidende dagvaarding, waarin uit-

drukkelijk gevraagd wordt de huurwaarde van 1 Aug. 1939 te bepalen op 750 frank en de huurprijs vast te stellen op 1275 frank, rekening gehouden met de verhoging met 70 % ;

Aangezien het hoger beroep dus wel ontvankelijk is en tevens tijdig ingesteld werd ;

Ten gronde :

Aangezien de mondeling tussen partijen op 31 Dec. 1947 gesloten overeenkomst omvat :

1° een huurcontract van een handelshuis ; 2° een contract waarbij eisers in hoger beroep zich verplichten te zorgen voor de eetmalen van beroepene en voor het onderhoud eener voorbehouden kamer tegen betaling, door beroepene, van 1500 frank per maand ; 3° een overeenkomst, waarbij, ingeval van verkoop van het verhuurde goed, de voorkeur, tegen betaling van de hoogste bieding aan eisers in hoger beroep wordt toegekend ;

Aangezien de eisers in hoger beroep vragen, alvorens recht te doen, een deskundige te horen benoemen met opdracht de huurwaarde van het litigieuze huis vast te stellen op 1 Augustus 1939 ;

Aangezien, wanneer het gaat over de verhuring van een welbekant handelshuis, dat in 1939 niet verhuurd was zoals in casu, de normale huurwaarde van 1939 zich niet leent tot een deskundige schatting, omdat de huurprijs alsdan normaal te bekomen, door tal van onweegbare elementen of beschouwingen zou beïnvloed geweest zijn ;

Aangezien de heer Vrederechter door vast te stellen dat geen enkel element van de bundel bewijst dat de maandelijks huurprijs van 2500 frank tussen partijen bedongen rechtstreeks of onrechtstreeks de normale huurwaarde van Augustus 1939, verhoogd met 70 %, zou te boven gaan, zich geschikt heeft naar de voorschriften van artikel 37, al. 2, der samengeordende uitzonderingswetten in huurzaken ;

Aangezien eisers in hoger beroep niet bewijzen dat het vonnis a quo op een dwaling nopens de huurwaarde van Augustus 1939 zou gesteund zijn ;

Aangezien de bepalingen van de artikelen 2, 30, 34, 35, 36, 37, 40 en 41 der wet van 15 Juni 1935 op het gebruik der talen in gerechtszaken werden nageleefd ;

Om deze redenen,

De Rechtbank, zetelende in hoger beroep, ontvangt het hoger beroep en er recht op doende, alle andere of strijdige besluiten verwerpende, wijst eisers in hoger beroep af van hun vraag tot vaststelling door een deskundige, van de huurwaarde op 1 Augustus 1939, bekrachtigt het bestreden vonnis en veroordeelt eisers tot al de kosten.

CORRECTIONELE RECHTBANK TE ANTWERPEN

7e Kamer. — 7 Juni 1949.

Rechter : M. Mehauden.

O. M. : M. Van Honste.

Advocaat : Mr. Hernould.

Stedebouw (Wetsbesluit van 2 December 1946). — Beslissing van het bestuur van Stedebouw binnen een maand na de indiening van het verzoek.

Indien het bestuur van Stedebouw binnen één maand na de indiening van het desbetreffend verzoek bij de Gemeente geen beslissing heeft getroffen, en ook geen verlengingsbesluit genomen, zijn de belanghebbenden vrij met de werken aan te vangen.

O. M. t/ Verellen en Onsea.

Beticht van te Massenhoven, kanton Zandhoven, tussen 2 November 1948 en 4 Januari 1949, en voornamelijk op 27 December 1948,

de 1^e en 2^e: hetzij door het wanbedrijf uitgevoerd of aan de uitvoering ervan rechtstreeks medegewerkt te hebben, hetzij met door welke daad ook, tot de uitvoering zodanige hulp te hebben verleend dat zonder hun bijstand, het wanbedrijf niet had kunnen gepleegd worden;

Bij inbreuk op artikelen 18, 27, en 31 van de besluitwet van 2 December 1946, betreffende Stedebouw, op het grondgebied omschreven door het besluit van de Regent van 16 Januari 1946, waarbij tot het opmaken van een algemeen of bijzonder plan van aanleg wordt besloten, gebouwd, afgebroken of wederopgebouwd, te hebben, zonder voorafgaande geschreven en uitdrukkelijke toelating van de Minister van Openbare Werken, of van zijn afgevaardigde;

Aangezien beide betichten alleen bekennen met de werken op einde October of 2-11-1948 begonnen te zijn;

Dat de aanvraag tot bouwen reeds op 16 September 1948 aan de gemeente gestuurd was en dat het Bestuur van Stedebouw dus voor 16 October 1948 een beslissing of een verlengingsbesluit moest treffen, hetgeen hem mogelijk was, daar op 11 October 1948 de aanvraag hem door het gemeentebestuur overgemaakt werd;

Dat het besluit van verlenging d.d. 9 November 1948 dus laattijdig is en dat betichten intussen het recht hadden met de werken aan te vangen;

.....

Om deze beweegredenen:

Rechtdoende op tegenspraak;

Spreekt de rechtbank de beide betichten vrij en stelt ze buiten zaak zonder kosten.

L. Th. Maes.

BIBLIOGRAPHIE

CONSTANT Jean: Eléments de criminologie. Syllabus du cours professé à l'Ecole provinciale d'Officiers de Police. 1949. Imp. des Invalides, rue Varin, 69, Luik.

Onlangs brachten wij verslag uit in het Rechtskundig Weekblad over het driedelig commentaar dat door Prof. Jean Constant der Luikse Universiteit was uitgewerkt betreffende het Belgisch strafrecht.

Thans werd door dezelfde schrijver een boek uitgegeven « Eléments de criminologie », dat bedoeld is als een voorafgaandelijk deel aan bovengemeld werk, waarin op brede wijze de sociologische gegevens, waarop het strafrecht gebouwd is, worden uiteengezet.

Laten wij eerst en vooral één bijzondere hulde brengen aan de buitengewone vruchtbaarheid van deze auteur, die op zo korte tijd een zo belangrijk aantal voortreffelijke werken heeft gepubliceerd.

Het thans verschenen boek wordt door de schrijver aangekondigd met dezelfde bescheidenheid als zijn driedelig leerboek over het strafrecht en is enkel bedoeld als een algemene inleiding tot de criminologie, bestemd voor de studenten die de Luikse provinciale cursussen volgen die voorbereiden tot het ambt van politie-commissaris.

Deze al te grote bescheidenheid past voorzeker niet wanneer men nagaat wat de inhoud van het boek ons brengt. Het is inderdaad een goede synthese van de

algemene stellingen der criminologische wetenschap en het geeft ons oneindig meer dan de aankondiging zou laten vermoeden.

In de laatste tijd zijn er voortreffelijke beknopte werken over de criminologie uitgegeven geworden: in Nederland de bekende boeken van Bonger en Van Bemmelen; in ons land het boek van De Greeff. Naast deze boeken heeft het werk van Jean Constant zijn eigen kenmerken, in de eerste plaats zijn bijzondere bevattelijkheid en verder zijn uitstekende en overvloedige documentatie en vooral zijn voortdurend onmiddellijk contact met de gegevens van het maatschappelijk leven.

In een eerste gedeelte wordt een overzicht gegeven van het ontstaan en de evolutie der criminologische wetenschap, waarbij de meest vooraanstaande werken, die deze wetenschap hebben opgebouwd, kortbondig worden gekarakteriseerd; daarop volgen beschouwingen betreffende de indeling van de criminologie en verder opmerkingen aangaande de methode waarvan deze wetenschap zich bedient.

De verschillende scholen, die zich in de criminologie hebben doen gelden, zijn dan het voorwerp van een vluchtige schets in drie afdelingen: de periode voor Lombroso, de Lombrosiaanse periode en de school die daarop volgt, waarbij de schrijver zich partijganger verklaart van de eclecticische school, die geen stelling neemt aangaande het vraagstuk van de vrije wil en op filosofisch gebied een voorzichtige neutraliteit handhaaft, terwijl ze de nuttige gegevens door de verschillende scholen ontwikkeld in haar voordeel aanwendt.

Hierop volgen twee hoofdstukken, het ene gewijd aan de misdaad en het andere aan de misdadiger.

Wanneer de misdaad van uit verschillende oogpunten kan bestudeerd worden zal de auteur vooral zijn aandacht wijden aan het vraagstuk in hoeverre het misdrijf het geheel of gedeeltelijk resultaat is van het sociale en economische midden waarin de misdadiger leeft. In het strafrecht is het begrip misdrijf steeds veranderlijk, terwijl de criminologie de blijvende elementen, die de misdaad kenmerken, tracht op te sporen. Hierbij onderzoekt de schrijver verschillende wetenschappelijke theorieën, zoals deze van Garofalo en Durkheim, waarna hij besluit dat noodzakelijkerwijze het begrip van de misdaad steeds zijn relatief karakter zal blijven behouden. Aan de hand van statistisch materiaal wordt dan het belang van de criminaliteit op economisch, sociaal en moreel gebied onderzocht.

Het hoofdstuk betreffende de misdadiger handelt eerst over de pogingen die aangewend werden om de misdadigers in categorieën te klasseren en daarna over de collectieve misdadigheid. Dan worden achtereenvolgens de verschillende individuele factoren nagegaan die aanleiding tot misdadigheid kunnen geven: ouderdom, geslacht, ras, burgerlijke stand, graad van onderwijs, godsdienst, hartstocht, waarbij telkens zeer uitvoerige verwijzingen naar de bijzonderste criminologische werken worden gegeven en treffende statistieken worden aangehaald.

Op het einde van dit gedeelte van zijn werk legt de auteur er de klemtoon op welk reusachtig belang de psychologische studie van de misdadiger vertoont en hij tracht enkele algemene gegevens te onderkennen die bij de meeste delinquenten aanwezig zijn.

In het vierde en laatste hoofdstuk wordt de invloed van de sociale en economische factoren onderzocht in verband met de criminaliteit: het geographisch midden, de familie, de zeden en instellingen, de arbeidsmogelijkheden en de werkloosheid.

Tot slot geeft de auteur een reeks beschouwingen

over de criminaliteit in verband met het beroep dat door de misdadiger wordt uitgeoefend, de invloed van de bioscoop, de pers, het alcoholisme, de oorlog, om uiteindelijk vrij uitvoerig het vraagstuk der prostitutie te behandelen in verband met de jongste wetgevende maatregelen op dit stuk, waarbij hij op zeer objectieve wijze het pijnlijke debat betreffende de al of niet wenselijkheid der officiële reglementering van de prostitutie kortbondig samenvat, zonder in dit debat stelling te nemen, terwijl hij besluit dat enkel preventieve sociale maatregelen dit euvel kunnen tegenwerken.

Als inleiding in de criminologische wetenschap vol doet het werkje van Prof. Jean Constant aan strenge vereisten; het geeft aan de oningewijde een volledig overzicht van het brede veld dat door de criminologie wordt bestreken, doch ook voor degenen, die reeds veel literatuur op dit gebied hebben doorgewerkt, is het een gunstige aanleiding tot synthetisch groeperen van de vele gedachtenstromingen die zich in deze tak van de wetenschap doen gelden.

René Victor.

E. PONCELET. — *Inventaire des dépêches du Conseil Privé de Liège. (Mémoires des Archives Détruites en 1944.* — I) 2 dln., Luik, 1945, VII + 156 en VII + 156 p.

Op 24 December 1944 vernietigde een Duitse luchtbom ten dele de gebouwen van het Staatsarchief te Luik. Zeer belangrijke documenten gingen daardoor verloren: de fondsen der Luikse schepenen, van de feodale en allodiale hoven, van de Geheime Raad, van de Rekenkamer, van de Keizerlijke Kamer werden ofwel vernietigd, ofwel zwaar getroffen. Daar dit een zwaar verlies betekende voor de Luikse geschiedschrijving heeft het *Institut Archéologique Liégeois*, onder impuls van de heer Maurice Yans, de gelukkige gedachte gehad de door de conservatoren en andere geleerden uit deze fondsen overgeschreven stukken uit te geven.

De thans overleden voorzitter van de Koninklijke Commissie voor Geschiedenis, M. E. Poncelet heeft in deze reeks de inventaris gepubliceerd van de briefwisseling van de Geheime Raad van Luik tijdens het Episcopaat van Ernest van Beieren (1581-1612) en de Episcopaten van Charles-Nicolas-Alexandre d'Oultremont (1763-1771), François-Charles de Velbruck (1772-1784), César-Constantin-François de Hoensbrouck (1784-1792) en François-Antoine-Marie-Constantin de Méan (1792-1801).

In deze registers vindt men al de documenten welke betrekking hebben op de wereldlijke macht van de prinsbisschoppen. Het betreft hier zowel de buitenlandse betrekkingen als de binnenlandse politiek. De benoemingen tot ambten bekleden er een belangrijke plaats in. Verder vindt men er interessante gegevens in over de geschiedenis der gemeenten en heerlijkheden van het Prinsbisdom, over de notabelen van die tijd, over de patricische en burgerlijke families, evenals over de bevoegdheid in zake rechtszaken van de Geheime Raad, die, onder voorwendsel van revisie, de vonnissen der gewone rechtbanken hervormde.

L. Th. Maes.

M. YANS. — *Pasicrisie des échevins de Liège. Fasc. I, 1409-1440. (Mémoires des Archives Détruites en 1944.* — II) Luik, 1948, 164 p.

Dit werk van de actieve Luikse staatsarchivaris, Maurice Yans, is slechts een deel van een studie in handschrift, door de Koninklijke Belgische Akademie

bekroond, en getiteld « Histoire des Sources du droit privé liégeois au Moyen Age ».

Van de Luikse schepenakten van vóór de slag van Othée (1408) is practisch niets bewaard; in 1469 werd de eigenlijke schepenbank hervormd door Philips de Goede: vandaar de chronologische begrenzing van het werk. De meeste Luikse rechters waren in deze laat-middeleeuwse periode geen rechtsgeleerden. Hun bevoegdheid is van tamelijk uiteenlopende aard en het ressort is ook omstandig omlijnd.

Schrijver geeft dan de analyse der arresten van het Luikse privaatrecht in de periode 1408-1440. Het is een mijn van gegevens voor de plaatselijke geschiedenis, de onomastiek, het privaatrecht en verschillende andere disciplines.

Wij durven verhoppen dat de heer Yans ook de pasicrisie der Luikse schepenen uit de andere perioden zal kunnen uitgeven: hij zal dan aan de rechts-geschiedenis een mooie dienst bewezen hebben.

L. Th. Maes.

BALIELEVEN

VLAAMSE CONFERENTIE VAN DE BALIE BIJ HET HOF VAN BEROEP TE GENT

Op 28 Januari ging in de zittingzaal van de eerste kamer van het Hof een algemene vergadering door van de Conferentie. De zaal was zeer goed gevuld met een select publiek, waaronder we aanstippen Staatsminister A. De Schrijver, de Stafhouder, heer Boddart, een talrijke vertegenwoordiging van het Hof, vele magistraten van de Rechtbank en talrijke leden der Balie. De heer Eerste-Voorzitter en de heer Procureur-Generaal hadden zich tot hun spijt laten verontschuldigen.

De voorzitter, Mr Demeester, opent de vergadering met een welkomsgroet en acht zich gelukkig te mogen aankondigen dat met deze vergadering de Conferentie een nieuwe richting opmarcheert; dat ze nu namelijk ook voordrachten in de Franse taal op haar programma zal brengen, ten einde aldus bij te dragen tot de geest van verstandhouding onder de Belgische juristen.

De voordrachtgever van deze avond is de heer Pierre Harmel, ondervoorzitter van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, welke spreekt over de verhoudingen Vlaanderen-Wallonië, gezien door een Waalse bril. Op zeer fijne en hoogstaande wijze, in een gekasteide taal, en met een buitengewoon grondige kennis van zijn onderwerp, wist hij gedurende bijna twee uur zijn auditorium te boeien, zonder dat de belangstelling ook maar een moment kon verslapen. Hij schetste vooreerst onze sociologische groepen, die hun eigen gemeenschap en natie hebben gevormd, en in een staatsbestel eng ineengevlochten zijn. Bij de Vlamingen kenschetst hij de sterke afhankelijkheid aan eigen aard en taal, met de hardnekkigheid en de spirituele inslag die hun eigen zijn. Slechts op de tweede plaats bevindt zich hun gehechtheid aan het Belgische Staats-idee. Bij de Walen anderzijds is het eigen volksgevoel veel minder intens, en dit brengt mee dat de Walen zich veel sterker aan de Staat België hebben vastgehecht; zij beschouwen ons land nog steeds als volledig unitair en van Franse uitdrukking, hetgeen volledig het geval was in 1830, wanneer de hogere burgerij van Franse uitdrukking de leiding der revolutie had genomen.

Wanneer er thans spraak is van een Waalse beweging, dan is deze psychologisch uit te leggen door

het groeiend demografisch overwicht der Vlamingen, en de vrees der Walen dat zulks tenslotte zal uitlopen op een achteruitstelling van alle belangen die zij als specifiek Waals beschouwen. Terecht merkt de voordrachtgever echter op dat er in een land als België geen spraak kan zijn van specifiek regionale belangen, vermits alles zo dicht bij mekaar ligt en zo nauw verbonden. Conflicten van belangen bestaan trouwens ook in dezelfde gemeenschap : b.v. de havens van Antwerpen en van Gent, de streek van Charleroi tegenover die van Luik. Het is jammer dat er te veel nadruk gelegd wordt op Vlaamse of Waalse economie, terwijl men de Belgische economie zou gaan verwaarlozen.

Er bestaat dus een Waals probleem, waarvan de oplossing gezocht wordt langs federalistische zijde. Spreker komt hiertegen sterk op en wijst op de eeuwen samenwerking tussen beide gemeenschappen en vooral op de laatste eeuw dat samen alle lief en leed gezamenlijk gedeeld is geworden. Van dat alles kan niet zo gemakkelijk tabula rasa worden gemaakt. Spreker wijst er trouwens op dat welkdanige wijzigingen aan de grondwet in dit verband een meerderheid vereisen die zich slechts in de Vlaamse gemeenschap aantreft. Er is aldus een onderlinge afhankelijkheid ontstaan, waarmede rekening moet worden gehouden.

Slechts een duurzame oplossing schijnt de spreker tenslotte mogelijk, namelijk de volledige ontplooiing van de beide cultuurgemeenschappen met een volstreekte eerbied aan beide zijden, en het besef van de hogere belangen die de nauwe samenwerking noodzakelijk maken. Spreker besluit met zijn dank uit te spreken om de belangstelling die hij heeft genoten in dit Vlaams cultuurmilieu, waaruit hij concludeert dat aldus alle voorwaarden voor gezonde Waals-Vlaamse verhoudingen aanwezig zijn.

Een uitbundig en zeer langdurig applaus bewees aan de heer Harmel dat hij naar het hart zijner toehoorders had gesproken. Hij werd dan ook door de voorzitter deswege bedankt, waarna door de heer Referendaris R. Cloquet een vraag werd gesteld betreffende het aanleren der Nederlandse taal in Wallonië. Uit het antwoord van de spreker bleek dat de Walen op dit stuk nog niet veel vooruitgang hebben gemaakt, wat wel uit te leggen is door de uiterst zeldzame gelegenheden waarin de kennis dezer taal hen van nutte is. Hier is er nog werk op de plank.

Het Stagistensouper.

Dezelfde avond kende de Conferentie een meer materialistische activiteit, nl. het stagistensouper, hetwelk doorging in een sympathiek lokaal vlak bij het Paleis. De prille jeugd was flink opgekomen, terwijl ook de reeds meer gevorderden en zelfs sommige ouderen het gewaagd hadden in te schrijven op een souper, waarvan de traditionele oorsprong nochtans ernstig betwist werd. Een stevig maal voor deze jonge magen opgediend zijnde, werd de leiding genomen door de stagistenvertegenwoordiger in het bestuur, Mr Piet Blomme, trouw bijgestaan door zijn adjudant, Mr Soetaert.

Toen kregen we een onovertroffen reeks van speeches, in het vroede, in het sotte en in het amoureuze, zowel in dicht als in proza, met solo en met samenzang, waarbij studentikoze herinneringen gepaard werden aan ernstige levensbeschouwingen en paleiservaringen.

Hierbij hebben zich, naast de anonieme massa, vooral onderscheiden Mr Martens, Mr Moulin, Mr Van

Belle, Mr Waeterloos en Mr Van Glabeke. Een zeer bijzondere vermelding verdient Mr A. De Splenter, welke lezing gaf van een reeks middel-Nederlandse teksten, hekeldichten en sotternieën, waarin het beroep van advocaat ter sprake kwam. Met filologisch geduld heeft hij deze min of meer authentieke teksten aan mekaar gerijgd en een geheel samengesteld dat een ruimere hoewel gecensureerde, verspreiding verdient. Zeer gesmaakt werden ook de stagistenballade van de hand van Mr Soetaert; deze teksten zullen bij velen in het geheugen blijven spelen.

Mr W. Delva behaalde uitbundig succes met zijn dramatisch relaas over Adhëmar's dood.

En zoals het aan ouderen past in jeugdig gezelschap, begrepen Mrs Goossens, Demeester en Debra dat het hen paste het gezelschap te laven. Hetgeen in het meeste jolijt tot het middernachtelijk uur iedereen samen hield.

Conferentie der Jonge Balie te Mechelen.

Op Zaterdag 18 Februari aanstaande wordt te 16 uur in de Troonzaal van het Gerechtshof een plechtige feestzitting ingericht door de Conferentie der Jonge Balie te Mechelen.

De heer Procureur-Generaal H. Bekaert zal het onderwerp behandelen « In de moderne gevangenis ».

MEDEDELINGEN

Arbitrale rechtspraak.

Wij wensen bijzonder de aandacht te vestigen op het Nederlandse tijdschrift « Arbitrale Rechtspraak », dat sedert het begin van dit jaar in gewijzigde vorm verschijnt. Het tijdschrift staat onder de redactie van Mrs W. Nolen en P. Sanders, twee zeer gekende specialisten op het gebied der arbitrale rechtspraak.

De redactie heeft de bedoeling in de hoogst mogelijke mate de practijk der arbitrage te verbeteren en de belangrijkste scheidsrechterlijke uitspraken te publiceren.

Het lijkt geen twijfel dat dit tijdschrift ook in België in brede kring belangstelling zal vinden.

Revue critique de Jurisprudence Belge.

Zopas verscheen het vierde nummer van de derde jaargang der uiterst belangrijke « Revue critique de Jurisprudence belge ».

Het bevat voortreffelijke commentaren van rechterlijke beslissingen.

Prof. Dor annoteert een vonnis der Rechtbank van Tongeren betreffende de verantwoordelijkheid der openbare macht in zake onrechtmatige sluiting van een herberg.

Mr Paul Demeur bespreekt een arrest van het Hof te Brussel betreffende de vraag of pronostiekwedstrijden al of niet een spel of een weddenschap uitmaken.

Verder wordt een arrest van het Hof van Gent betreffende een onrechtmatige overeenkomst gecommenteerd door Prof. André de Bersaques.

Wij wensen ook de aandacht te vestigen op het overzicht van rechtspraak, samengesteld door Prof. Jean Limpens, gewijd aan de verbintenissen.

Deze vorm van een synthetisch overzicht der jongste rechtspraak op een bepaald gebied is buitengewoon belangrijk en bewijst de juristen onschatbare diensten.